דער יוד

DER JUDE

צייטשריפט

פיר אלע יודישע אינטערעסען.

ערשיינט יעדע וואך.

פערלאג: חברה „אחיאסף“.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ יאהרליך —.5 רובל.
האלב יאהרליך —.3 „
פיערטעל יאהרליך 1.50 „
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רובל
רען 1טען אפריל — 2 „
דע 1טען אויגוסט — 1 „
איינצעלנע נומערן 15 קאפ.— 30 העללער.
ענדערן די אדרעס קאסט 20 קאפ.

אבאנאמענטס פרייז יאהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.12 קראנען
האלביאהריג —.6 „
פירטעליאהריג —.3
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד —.10 שילינג

פרייז פון מודעות (אנצייגען):
פיר יעדער קליינע שורה פעטיט 20 העללער, 25 פפעניג, 10 קאפ.

Krakau, 21 Juni 1901. | נומער 25 | קראקויא, תמוז תרס"א.

אינהאלט.

א) וואס האבען ציוניסטען צו טהון. ר.
ב) די פעסט. ד"ר מ. גאטטליעב.
ג) מען שרייבט אונז.
ד) צייטונגען פון דער וואך.
ה) די יודישע וועלט.
ו) אלגעמיינע וועלט נייעס.
ז) הערבסט-מאטיוו. געדיכט. מ. וואלט.
ח) דריי חופות. סקיצע. ל. פרץ.
ט) דרייפוסעס שריפטען. N. N.
י) גאנץ בערדיטשעוו. פעלעטאן. שלום עליכם.

ה. תרס"א — וואכען־קאלענדער (לוח) — 1901

די טעג פון חודש	די טעג פון וואך	תמוז, טשערוויעץ־יוני		נייער ס. יוני	אלט. ס. יוני
ו'	זונטאג			23	10
ז'	מאנטאג			24	11
ח'	דינסטאג			25	12
ט'	מיטוואך			26	13
י'	דאנערס.			27	14
י"א	פרייטאג			28	15
י"ב	שבת	פרשת קרח.		29	16

קורצע פערצייכנונגען פון דער יודישער געשיכטע.

טאג	יאהר	
ז	ד. תתנ"ו	האבען די I קרייצפאהרער געהרג'ט די יודען אין קעלן.
ח	„ „	„ „ „ „ געהרג'ט יודען אין קעמפען.
ט	ג. של"ת	האט נבוכדנצר איינגענומען ירושלים.
ב	ד. תתנ"ו	האבען די קרייצפאהרער געהרג'ט יודען אין געלדערן.
„	ה. ד.	האבען לודוויג IX פון פראנקרייך און פאפסט געארג IX געלאזט פערברענען 24 וואגען יודישע ספרים.
ט יא	ה. כ"ט	האט לודוויג IX גוזר געווען יודען זאלען טראגען דעם געלעבען פלעק אויף די קליידער.
„	ה. תכ"ט	האט קיסר לעאפאלד געהייסען פערטרייבען יודען פון עסטרייך.
יב	התרל"ט	אויף דעם בערלינער קאנגרעס האט מען די יודען פון באל-קאנ-לענדער געגעבען בירגעררעכטע.

צו אבאנירען:

אין קראקא:
Administration „DER JUDE“, Krakau, Gertrudy 16.

אין וואַרשא:
Verlag „Achiasaf“, Warschau, Postkiste Nr 25, mündlich: Twarda 6, Thür 4.

אין וויען:
E. Torczyner, Wien II. Krumbaumg. I.

אין לאדז: ביי אונזערעם פערטרעטער:
S. Hochberg, Lodż, Cegielnianastr. 36.

דער "יוד" איז אויך איינגעטראגען אין דער צייטונגספרייזליסטע דער ק. ק. עסטרייכישען פאסט אונטער דער נומער: 1920 a Nachtrag VII.

Печатается и вскорѣ выйдетъ:

ЧАРТЕРЪ

историко-сравнительное изслѣдованіе

Г. А. БѢЛКОВСКАГО.

Товарищество „АХІАСАФЪ“, Варшава.

השלח

מכתב-עתי חדשי למדע, לספרות ולעניני החיים.

המו"ל: חברת „אחיאסף“. העורך: אשר גינצברג.

שנה רביעית

יצאה לאור החוברת החמשית

וזה תכן עניניה:

א) הטוב והרע (המשך.)	הלל ציטלין.
ב) קהלת אנקונא.	אברהם כהנא.
ג) על ידי שליח (ציור).	א. ז. ראבינאוויטש.
ד) גבולות הציונית.	יוסף קלוזנר.
ה) רבי קלונימוס בן קלונימוס.	ד"ר יוסף בן שלמה חוצנר.
ו) עדן נעלם (שיר).	י"ל ברוכוביץ.
ז) הפלוסופיה הדתית (בקורת. המשך).	ד"ר ד. ניימרק.
ח) מארץ ישראל (ז).	מד"ד.
ט) היהודים והיהדות באמיריקה (ה).	מרדכי זאב רייזין.
י) מכתבים מרוסיא (ג).	אבא.
יא) הודעת המלאכות	ד"ר י. טשלענאוו.
יב) השקפה כללית. (XIII).	עברי.
יג) רועים ועדריהם (ד).	מ. חשמונאי.
יד) ידיעות ספרותיות.	

מחיר החתימה לשנה: ברוסיה 6 רו"כ, באוסטריה-הונגריה 16 קראנען באשכנז 13 מארק, בשאר ארצות 17 פראנק, בארץ-ישראל 15 פראנק.

לחצי שנה: חצי המחיר הנ"ל.

להחותמים על „השלח“ ו„הדור“ ביחד יוזל המחיר בשני רו"כ, וישלמו לשנה 10 רו"כ, לחצי שנה 5 רו"כ, לרבע 2.50 רו"כ.

כתבת השלח:

Издательство „АХІАСАФЪ“ Варшава.

יצא לאור מחדש

סביב הארץ בשמונים יום

ספור נחמד

מאת זול ב־ירון (Jule Verne)

סגנון הסופר זול ב־ירון כבר נודע לרבים, כי מלמד הוא פרקים שלמים בחכמת הטבע בארח ספור נעים. הס' הזה כולל ספור מסע סביב הארץ בשמונים יום, ונעתק עברית צחה בידי סופר מצוין.

מחירו 40 קאפ. עם פארטא 50 קאפ.

נמצא למכירה בבית מסחר הספרים של חברת אחיאסף, ווארשא

Издательство „Ахіасафъ“ Варшава.

ספורי מענדעלי מוכר ספרים

יצאו לאור

בהוצאה חדשה, מוגהים ומתוקנים בידי המחבר.

א) בסתר רעם. ב) לא נחת ביעקב. ג) שם ויפת בעגלה. ד) בימי־הרעש. ה) בישיבה של מעלה ובישיבה של מטה. ו) הנשרפים. ז) בימים ההם.

מחיר הספר (עמודים VIII+222) א' רו"כ, בנ"נ 1.17 רו"כ.

כתובת המו"ל:

I. X. Равницкому, Одесса. | J. Ch. Rawnizky, Odessa.

נייעס!! נייעס!!

ברוכבענדער ע׳ עקטרא־גאל־וואנישע היילען גרינדליך נאך קורצען געברויך, ווי עס איז איבער־צייגט געווארען, אז נאך 3 מאָנאט־ליכען טראגען, ווירד דער ברוך פאָללשטענדיג אויסגעהיילט. פרייז פאָן איינער זייטע 6 רובל, צווייזייטיג 10 רובל. בויכבינדען פיר פרויען, עלאסטישע זאקען פיר געשוואָלענע פיס, אונד פערשיע־דענע אנדערע כירורגישע ארטיק־לען — צו בעקומען נור ביים אפטישען-כירורגישען געשעפט אונ־טער דער פירמא: אלעקסאנדער סענאטאָרסקא 22 ווארשוי.

אדרעססע:

„АЛЕКСАНДРЪ“
Сенаторская ул. № 22,
Варшава.

דא עס האט זיך געציינט דאס מען מאכט נאך דיעזע ברוכבענדער ביטען מיר אויפמערק־זאם צו זיין אויף די אריגינעלע ביטין סטעמפעל פאָן אונזער פירמע.

III. Jahrgang. DER JUDE. Nr. 25

דער יוד

צייטשריפט
פיר אלע יודישע אינטערעסען.
ערשיינט יעדע וואָך.
פערלאג: חברת „אחיאסף“.

דער פרייז פיר רוססלאנד:
גאנץ-יאָהרלין —.5 רוביל.
האלב-יאָהרלין —.5 רוביל.
פירטעל-יאָהרליך 1.50 רוביל.
מען קען אויך אויסצאהלען אין 3 ראטען:
ביים אבאנירען — 2 רוביל
דען 1טען אפריל — 2 „
דען 1טען אויגוסט — 1 „
ענדערען די אדרעססע קאסט 20 קאפ.

אבאנאמענטס פרייז יאָהרליך:
אסטרייך-אונגארן —.12 קראָנען.
האלביאָהריג —.6 „
פירטעליאָהריג —.3 „
דייטשלאנד —.10 מארק.
ארץ ישראל —.12 פראנק.
אנדערע לענדער —.15 „
אמעריקא, ענגלאנד —.10 שילינג.

פרייז פון מודעות (אנצייגען): פיר יעדע קליינע שורה פעטיט 20 העלער, 25 פפעניג, 10 קאפ.
Erscheint Donnerstag.

קראָקויא, תמוז תרס״א. נומר 25. Krakau, 20 Juni 1901.

וואס האבען ציוניסטען צו טהון?

ס'איז נישטא קיין ארבייט, נישטא וואס צו טהון; נאך אמאל שקל-געלד און ווידער אמאל אקציען, און אויב נישט דאס, קומט אויס דעם ציוניסט זיצען פערלעגט די הענד!"

אזוינע הארבע טענות קען מען די לעצטע צייט אפט הערען פון אונזערע ציוניסטען, פערשטעהט זיך, אז נור פון אזעלכע וואס פיהלען אז מע דארף עפיס יא טהון, וואס ווייסען אז נור מיט „רעדעס“ אליין, זיי מעגען זיין ווי שען, און מיט הוילע „דעבאטען“, זיי מעגען זיין ווי הייס, איז מען נאך נישט יוצא אין גאנצען...

נאר אויף א שטיקיל צייט, ווען עס קומט פאר א נייעס קאנגרעס, ווערט אביסיל אויפגעריהרט, אויפגעפרישט אונזער ציוניסטיש וועלטיל. מע הערט דאמאלס ווייטער ווי דער דפק קלאפט שטארקער: מע קלויבט דעלעגאטען, מע קלויבט געלד אויף הוצאות, מע זאמעלט זיך צונויף אויף „ראיאָן-סיעזדען“, מע ארבייט-אויס אויספיהרליכע פונקטען, פראָגראמעס — הכלל מען זעהט ווידער סימנים פון לעבען. און דערנאך, נאכ'ן קאנגרעס, גערויערט נאך אויף א קליין שטיקיל צייט דאס אויפלעבען פון אונזערע ציוניסטען: עס קומען צוריק די דעלעגאטען און גיבען-אב דין וחשבון פון דעם וואס האט זיך אין עטליכע טעג איבערגעטהון דארט, אין באזעל אדער אין לאנדאן. און נאכדעם אויס ארבייט, אויס לעבען — ביז מע נעהמט זיך ווייטער צו א נייעם קאנגרעס.

אזוי זעהען מיר ביי אונז די לעצטע פאר יאהר כמעט אין אלע שטעדט און שטעדטליך.

איז באמת טאקי גאר נישטא פאר ציוניסטען קיין ארבייט א גאנץ יאהר? בלייבט דען באמת נישט מעהר איבער ווי אויפמונטערען זיך נור פאר א קאנגרעס און בעשעפטיגען זיך פריהער אביסיל מיט הכנות צו איהם, און דערנאך אביסיל מיט א רעפעראט איבער איהם — און גענוג, מעהר האט מען נישט וואס צו טהון?

אויב דער גאנצער עיקר פון ציוניזם בעשטעהט נור אין א שקל מיט א אקציע, איז געוויס נישטא וואס צו רעדען: נאך א קאנגרעס זאגט זיך אב דער ציוניסט אין קורצען זיינע „יוצרות“ פון „פרשת שקלים“, און דערנאך געהט א לאנגע „הפסקה“, נישט אויף איין שבת, נאר אויף גאנצע חדשים...

נאר אויב די אקציען און שקלים איז נור איינע פון די מיטלען, וואס דארפען פיהרען צום צוועק, אויב דער אמת'ער פירוש פון ציוניזם איז אויפלעבען דאס יודישע פאלק צו א נייעס, פרישען און געזונדען לעבען — וויפיעל ארבייט איז אויף אזא אופן דא פאר יעדען ציוניסט, אין יעדען ארט, אין יעדער צייט!

אמת, גאר אין דער ערשטער צייט, ווען דער נייער ציוניזם האט זיך נור-וואס אנגעהויבען צו בעווייזען, האבען זיך געפונען פיעל ציוניסטען, וואס האבען אזוי ווייט פערשפרייט די ברייטע פליגעל פון זייער פאנטאזיע, אז זיי האבען זיך אויסגעמאלט, דאס די זאך טהוט זיך נאך גיכער ווי עס רעדט זיך, און די גאנצע ישועה קומט-אן מיט אמאל, טאקי כהרף עין. פערשטעהט זיך, אז אזוי טראכטענדיג האט מען נישט וואס צו טהון, אבגעבען זיך מיט אזוינע מיני זאכען, וואס די נוטצען זייערע, און דאס אויך אפשר נישט אין קיין גרויסע מאסען, קענען זיך ארויסווייזען ערשט העט-ווייט, אין א צייט ארום. איצט אבער וועט איהר געפינען זעהר ווינציג אזעלכע ציוניסטען, וואס זאלען זיין אזוי גענארט און מיינען, אז דער ציוניזם וועט קומען צו זיין צוועק גיך און געשווינד, ווי מע זאגט, אין איין „שמע ישראל“; איצט ווייסען און פערשטעהען כמעט אלע, אז דאס איז א שווערע ארבייט אויף יאהרען-לאנג, אויף פיעל דורות. דערוויילע מוז מען זעהן טהון, ארבייטען ערנסט און פלייסיג, און נישט האלטען פאר גרינג קיין זאך, וואס קען פיהרען, עס מעג זיין מיט וואס פאר א לאנגען וועג, צום גרויסען תכלית פון אויפלעבען אונזער פאלק.

און נאך דעם אלעמען הערט מען טענות, אז ס'איז גאר נישטא וואס צו טהון!

קלינגען נישט אזעלכע טענות ווי עפיס א ביטערע און שטעכענדיגע איראניע אויף אונזער שרעקליך שוואכקייט, אויף אונזער אונמאכט?

ניין, נישט ארבייט פעהלט אונז, המלאכה מרובה — ארבייט איז ברוך השם דא גענוג, זעהר גענוג. דאס אומגליק איז נור וואס „הפועלים עצלים“, די ארבייטער זענען פויל, עס פעהלט אונז ארבייטער, ערנסטע און פלייסיגע ארבייטער, וואס זענען גרייט אוועקלעגען כוחות, נישט נור מיט ווערטער, פאר אונזער פאלקסזאך. וואו מע קעהרט זיך, טהוט וועה דאס הארץ, וואו מע גיט א קוק, ווערט פינסטער אין די אויגען צו זעהן אונזער שרעקליך ארימקייט אין מענשען, אין ארבייטער.

וויפיעל ארבייט, א שטייגער, קען געבען אין יעדער שטאדט פאר די ציוניסטען נור דאס אויסבעסערען פונ'ם יודישען חינוך אליין! זיך אבגעבען ערנסט און געטריי מיט דער ערציהונג פון יודישע קינדער —

דארף מען אסך ראיות צו בעווייזען און אויסדרינגען ווי ווייט אזא ארבייט איז נייטהיג און וויכטיג פאר׳ן אויפלעבען פון אונזער פאלק?

הייגט לאמיר זעהן ווי האלט עס די זאך מיט א וויכטיגסטען טהייל פון אונזער יודישען חינוך, מיט אונזערע חדרים.

וואס איז אזוינס א יודישער חדר — ווער פון אונז ווייסט עס נישט זעהר גוט? דער וואס האט אליין נישט איבערגעלעבט קינדוויים דעם חדר, האט ער געהערט דערצעהלען אדער געלעזען בעשרייבונגען פון עכטע יודישע חדרים מיט זייער גאנצען פראכט און גלאנץ: א חדר דאס איז א ענגער, פינסטערער קבר, וואו צעהנדליגער יונגע נפשות ווערען דערקוועטשט און דערשטיקט אין שרעקליך בלאטיגע, פערעיפושטע ד׳ אמות. און דער רבי? מעהרסטענטהייל, א מין „לא יצלח״, וואס טויג נישט צו קיין זאך אין דער וועלט, מעהר נישט נור צו „ארבייטען״ מיט׳ן קאנטשיק און ארייגשלאגען די זיסע, ליכטיגע תורה זיינע אין די ארימע, אונשולדיגע נפשות.

איז אפשר דאס אלעס געווען נור אמאל, אין די פריהערדיגע יאהרען, און היינטיגע צייט איז פיעל בעסער? ניין! פערקעהרט, אין פיעל פאכען, מעג מען זאגען, געהט עס איצט נאך פיעל ערגער ווי אמאל. פון דער צייט אן, וואס ס׳איז געווארען ביי אונז אין רוסלאנד „הפקר די וועלט״ און „הכל שוחטין״, אלע מעגען זיין מלמדים, ווער עס האט נור חשק דערצו — איז די זאך געווארען נאך ערגער, נאך שרעקליכער ווי פריהער. א ליאד א גאר־נישט, א גראבער נפש, וואס א „בע־

העלפער צו זיין וואלט אויך ביי איהם געדארפט זיין צופיעל כבוד, ווערט זיך א מלמד אליין פאר זיך און מאכט זיך א איינענעם חדר און האדיוועט יודישע קינדער מיט זיין פעטער תורה.

דארף מען האבען פאר ציוניסטען, פאר פאלקספריינד, וואס ווילען טאקי באמת נוטצליך זיין זייער פאלק א בעסערע ארבייט ווי אויסלעזען יודישע קינדער פון פינסטערען גלות, פון די שענע חדרים, אויסלעזען זיי פון „גויעשע״ הענד, פון די טייערע מלמדים, וואס מאכען א תל פון דעם יונגען גוף מיט דער יונגער נשמה צוזאמען?

די אלע ציוניסטען, וואס קלאגען זיך, אז ס׳איז פאר זיי קיין ארבייט נישטא, אז זיי מוזען זיצען פערלעגט די הענד, ווייל זיי האבען נישט צו וואס זיך צו נעהמען, וואס צו טהון — אויב זיי ווילען טאקי באמת טהון, נישט נור מיט ווערטער אליין יוצא זיין, אט האבען זיי פאר זיך אזא גרויס און ברייט פעלד צו זייען דארט גוטע זאמען, א פעלד וואס פאדערט נאך אזוי פיעל ארבייטער, איבערגעגעבענע און געטרייע ארבייטער.

האלטען זיי אפשר אזא מין ארבייט פאר צו גרינג, צו קליין פאר זיך, אז ס׳איז גאר נישט כדאי פאר ציוניסטען זיך אבצוגעבען מיט דעם? אדער אפשר נאך מעהר, „עס געפעלט זיי נישט דער שרוף״ גאר אין גאנצען און זיי רעכנען, אז מע טאר גאר נישט היינטיגע צייטען זיך פערנעהמען מיט אלטמאדישע חדרים?

פעלעטאן.

גאנץ בערדיטשעוו.

(א ריכטיג בעשרייבונג פון דער שטאדט בערדיטשעוו מיט אלע איהרע אנטיקליך).

ארויסגעגעבען פון

שלום־עליכם.

דאס זעכסטע קאפיטעל
בערדיטשעווער שרפות.

געלעגען אויף דער סטאנציע אין „האטעל טערקאליע״ האב איך א גאנצע נאכט געהאט מלחמה מיט די וואנצען, וואס האבען מיך בעפאלען, זיך נוקם געווען אן מיר, דערפאר וואס איך האב ניט געוואלט זיך לייגען מיט זיי אין בעט און האב זיך אויסגעבעט אויף דער קאנאפע.

— וואס האסט דו געפועלט? - האבען זיי זיך מיט מיר גערייצט — אי מיר ווילען דיך בייסען אי עס וועט דיר זיין הארט צוקאפענס, וועסט אויפשטעהן פון דער קאנאפע אהן א האלז און אקען...

פלוצים דערהער איך א משונה מאדנע קלונג: באם! באם!! באם!!! און תיכף נאך דעם לאזט זיך הערען א לויפעריי פון מענשען מיט א קול: „עס נעצט! עס נעצט!״... איך שטעה אויף און געה צו צום פענסטער: איין האלבער הימעל איז רויט ווי א פייער; די אנדערע האלבע איז חשך! איין האלבע שטאדט איז משונה מאדנע בעלייכט, די אנדערע האלבע שטאדט איז פערזונקען אין א מורא׳דיג פינסטערניש. איך חאפ אויף זיך דאס אנטהון און לויף ארויס אין דרויסען ארויס. עס לאזט זיך הערען פון דער ווייטען א מאדנע געשריי, א הולך אהן ווערטער, און מענשען ציהען זיך אהינצו שלעפעריג, געהן און גענעצען און ציטערען פאר קעלט, און דערצעהלען איינס דעם אנדערען נסים ונפלאות, ווער עס האט פריהער דערהערט און ווי אזוי ער האט דערהערט, און זענען זיך משער איטליכער בעזונדער, ווער דאס ברענט. דער זאגט: „ס׳איז יוסיל״, דער זאגט: „ס׳איז משה״, דער זאגט: „ס׳איז ניט יוסיל און ניט משה, ס׳איז נאר שרה זיסיל״.

— ווי קומט אהער שרה זיסיל? — שפארט איהם איבער נאך איינער — אז שרה זיסיל׳ס שטוב איז אויף דער יארדינע, און דאס איז גאר אויף דער אלטער שטאדט?

ס׳איז אזוי אויף דער אלטער שטאדט, ווי איך בין א רביצין! — ענטפערט איהם נאך איינער — זעהסט ניט אז ס׳איז נעבען דער באד?

— שא, וואס דארפט איהר זיך שפארען? — גלייכט זיי אויס נאך איינער — אמעהר קומט אהין, וועלען מיר וויסען אקוראט.

זיי געהען און איך געה זיך נאך און הער מיך צו וואס מע רעדט.

— עמיצער האט שוין דא געמאכט „בורא מאורי האש״.

— וואס איז די ראיה?

מחמת ס׳איז געווען געסטראכירט.

— פון וואנען ווייסט דו?

וואס דען? ס׳זאל ניט זיין געסטראכירט וואלט ניט געברענט. א שטוב ברענט ניט פון זיך אליין...

— וואס זאנסט דו, יענקיל, ווי שען עס ברענט. מחיה נפשות!

ווי א הבדלה ברענט א שטיביל, ווארפט ארויס עטליכע שטארק רויטע צינגען. דער דאך איז שוין ניטא; עס קנאקען די קראקוועס, עס טרישטשען די פענסטער, און א געדיכטער רויך מיט שווארצע קנוילען קייקעלט זיך און ציהט זיך ווייט ווייט, איבער הייזער און הייזליך. עס הערט זיך א קול פון ווייבער, וואס בעקלאגען זיך אויף דעם שלאק וואס זיי האט געטראפען אין מיטען האלבע נאכט, און א געוויין פון קליינע נאקעטע קינדער, וואס ציטערען און ווארעמען זיך ביים פייער. דארט זיצט א גאנץ געזינדיל אויף איין איבערבעט מיט עטליכע קישענס, וואס זיי האבען קוים ארויסגעראטעוועט פון דער שרפה. און דא שטעהט א יודינע א מעוברת׳ע מיט א טעפיל אין האנד און מיט א פלעדערוויש און דערצעהלט דער אנדערער יודינע, ווי אזוי עס האט זיך אנגעהויבען.

— אנהויבען האט זיך עס אנגעהויבען, וועה איז מיר פון שמעון דעם סטאליר... מע איז געגאנגען א פנים מיט א לעמפיל, ווייסט איז מיר,

וואס מיינט איהר, עס מאכט זיך אמאל צו הערען פון אונזערע נייע ציוניסטען, אזעלכע טענות אויך און ס'איז כדאי איבערדעם א פאר ווערטער צו רעדען.

די חדרים, טענה'ען זיי, זענען גלות־שולען אזוי ווי דער זשארגאן איז א גלות־שפראך און מיר טארען זיך נישט פערנעהמען מיט קיין זאך וואס שמעקט מיט גלות.

נאר, רבונו של עולם, ווי דארף מען זיין קורצזיכטיג און בעשרענקט, מע זאל אזוינס טראכטען און ארויסזאגען! טאקי דיזעלבע מעשה ווי מיט'ן זשארגאן: „ביי א אנדער אומה די אמת'ע פאלקספריינד, ווען זיי זאלען האבען פאר זיך א מאסע לעזער פונ'ם פראסטען עולם, לעזער וואס מע דארף זיי נישט צו־טרייבען, איינגעבען השק, וואס ווילען אליין לייענען מיט'ן גאנצען לעבען, און קענען טאקי פערשטעהן עפיס רעכטס אויך, נישט נור גלאט אזוי א „בבא־מעשה". וויפיעל לעבען, וויפיעל ליכטיגקייט און ווארימקייט קען מען אויף אזא אופן אריינברייננגען אין די ענגע, פערשטיקטע און פערפינסטערטע ווינקעליך, אין די ארימע, פערוויסטע און פערוואגעלטע הערצער! און ביי אונז, ווען מיר האבען יא בכיד אזוי פיעל נוטצען צו ברייננגען פאר אונזער המון דורך זיין פראסטע שפראך, טהוען מיר אין דעם גאר ווינציג, כמעט גאר נישט, און עס געפינען זיך נאך צווישען אונז אסך איידעלע, „פאטריאט'ישע" נפשות, וואס קענען דעם געדאנק אליין דערפון נישט איבערטראגען, און ווילען גאר נישט וויסען פון אזא מין ארבייט פאר'ן פאלק אויף זשארגאן, אויף זיין שפראך, און לעגען איין די וועלט און שרייען אויף קולות: פע, מיאוס־חלישות, זשארגאן — „גלות־שפראך, געטהא־לשון" א. ד. ג. קומען נישט אויס אזעלכע טענות משונה ווילד?

דאסזעלבע איז אויך מיט אונזערע חדרים. וויפיעל כוחות דארפען אוועקלעגען ביי די אומות־העולם זייערע בעסטע מענער, זיי זאלען קענען ברענגען דעם פראסטען עולם צו אזא מדרגה, ווי אונזער המון שטעהט, אדער ריכטיגער, איז געשטאנען ביז דער לעצטער צייט. מיר האבען זיך אונזערע פאלקס־שולען, אונזערע חדרים, וואו נאר די ארימסטע עלטערן שיקען זייערע קינדער לערנען. און מע דארף זיי, די עלטערן, נישט נייטהען דערצו, מע דארף חלילה נישט ארויסגעבען קיין גזירות, כדי צו מאכען פאר זיי די זאך פאר א חוב; פערקעהרט, זיי שלאגען זיך אליין דורך טהיר און דורך טויער אבצוגעבען די קליינע קינדער זייערע אין א חדר, זיי ציהען פון זיך דאס לעצטע ביסיל מארך פון די אויסגעטריקענטע ביינער צו צאהלען שכר־למוד דעם ארימען רבי'ן. נאר אונזערע קליינע ארימע „בעלי־בתים" טארען נישט זיין קיין גרויסע „איבערקלויבער", זיי האבען קיין אנדער ברירה נישט, זיי מוזען נעביך זוכען וואס ווערלוועלער און אבגעבען די קינדער אין די ערגסטע חדרים; און ווען אפילו זיי זאלען יא קענען איבערקלויבען, האבען זיי גאר קיין צייט נישט דערצו, און פערשטעהען טאקי נישט וואס צו קלויבען. הייגט קען נאך זיין מעהר ניטצליכע און נייטהיגע, מעהר הייליגע ארבייט פאר אונזערע אמת'ע פאלקספריינד ווי קומען צו הילף אונזער ארים פאלק אין אזא זאך, וואס אין דעם הענגט דאס גאנצע לעבען, די נשמה פון זיינע קינדער, פון די שפעטערדיגע דורות?

ביי נאכט... סטרושקעס איז פאראן א סך, פינסטער איז מיר, און אפשר א שוועבעלע, אדער א פאפיראס, און אפשר האט דאס דער בעל הבית אליין, גדליה מיין איך, געטהון, ווייס איך ניט; איך בין דערביי ניט געוועזן... נאר דערווייל זענען נעביך, אוי איז מיר, ארימע לייט בדול־הדל געווארען, ארוים אזוי ווי די מאמע האט זיי געהאט, וועה איז מיר... פרעגט מיך בחרם וואס טראג איך עפיס א טעפיל מיט א פלעדערוויש, ווייס איך אליין ניט...

— אוי איין אומגליק!? אוי א שלאאק!? וויינט א ווייביל מיט א נגון פון אקדמות און ברעכט די הענד — וואס וועל איך איצטער טהון, נישט ארויסגעראטעוועט אפילו קיין פא־דעעם, וואו וועל איך נעמען א טאג איבערצוקומע־ען? וואו וועל איך מיך אהינטהון מיט מיינע קליינע קינדער??.....

ווי שדים, ווי רוחות לויפען ארוים און אריין יונגעלייט פונ'ם געברענטען שטיביל, שפרונגען אין פייער אריין, ראטעווען וואס זיי קענען, חאפען ארוים פון דארטען דער א פיסיל פון א ביינקיל, דער איין אומרוה פון א זייגער, דער א בעזעם.

— וואו איז ערגיץ אלי מיט דער קישקע? — שרייט איינער פון דער חברה לעשערם און קוקט זיך ארום אויף אלע זייטען.

— איך בין דא, איך בין דא! — רופט זיך אן אלי א קליין יודיל און באַבערט זיך ביי דער קישקע.

— וואס טהוסט דו דארטען? וואס באבערסט זיך אזוי לאנג?

— איך פערניי די קישקע. זי האט זיך צעטרענט! — זאגט אלי.

— וואו איז ערגיץ פישיל מיט די עמער? — שרייט איינער א שווארצער יוד מיט א צופליקטען טלית־קטן, מיט א פעררויכערט פנים און מיט א הייזעריג קול.

— פישיל מיט די עמער!! — העלפט איהם שרייען נאך איינער.

— פישיל! פישיל!!! העלפען איהם שרייען אלע איבריגע.

— וואס פישילט איהר? — רופט זיך אן איינער, אפנים פישיל אליין טאקי — זעה נאר ווי זיי האבען זיך דאס אביסיל צופישעלט! פישיל־פישיל! פישיל־פישיל!

— וואו זענען די עמער דיינע? — פרעגט מען איהם.

— די עמער ווענען דא — זאגט פישיל — נאר וואס וועט איהר מאכען מיט זיי, אז ס'איז נאך נישטא גרונם מיט'ן פעסיל?

— טאמיר וואלסט דו זיך מטריח געווען, פישיל, דערווייל חאפען ערגיץ א פאר עמער וואסער צווישען די שכנים?

— וואס איז עפיס איך? — זאגט פישיל — לאז געהן אלי!

— אלי! חאפ איין עמער און טהו א שפרונג נאך וואסער.

— ווי קען איך? זעהסט דאך אז איך בין פערנומען מיט דער קישקע, לאז געהן מאטיל.

— מאטיל! געה קרוג ערגיץ איין עמער וואסער.

— וואהין זאל איך געהן, אז איך קען דא קיינעם ניט?

— לאז געהן אנשיל! אנשיל! אנו טהו נאר א לאף נאך וואסער.

— איך? איך וויים ניט וואו א טהיר עפענט זיך אפילו!

— לאז געהן דוד! שא, שא! אן פאהרט גרונם מיט'ן פעסיל! ער פאהרט! ער פאהרט! — און אלע טהוען זיך א ווארף צו גרונם'ן נאך וואסער, און פריהער פון אלעמען אלי מיט דער קישקע.

גרונם, א יוד מיט א גלאנצענדיג פנים וואס סע שיילט זיך, געהט זיך גאנץ רוהיג, נישט נעהאפט, די פאלעס אונטערגעשטעקט ארונטער, און נאך איהם שלעפט זיך נאך איין איינגעדארט פערדיל, קוים וואס סע שלעפט די פים פון דער בלאטע. ביידע, אי גרונם, אי דאס פערדיל להבדיל, זענען שטארק פערשלאפען.

— ברוך־הבא א יוד! און מיר האבען געמיינט אז איהר וועט שוין היינט ניט זיין חלילה.

— א שענע מעשה נאר א קורצע! — זאגט גרונם — ווער דען וועט זיין אז ניט איך? וואס בין איך, עפים א יונגעלי? איך האב דערהערט דעם ערשטען קלונג בין איך שוין געוועזן ביים פערדיל. מיין אלטע האט מיך אפילו געוואלט אבהאלטען: וואס וועסט דו זיך שלעפען, זאגט זי, אין אזא בלאטע? א רחמנות נעביך, זאגט זי, אויפ'ן פערדיל, ס'איז אויסגעמוטשעט פונ'ם טאג... נאר ווער האַרכט זי ווער? איך האב ליעב א מצוה, ובפרט נאך דארט וואו עס געהט אין דעם נפש, ארימע לייט נעביך ברענען! א קליינינקייט?

מיט וואס קענען די ציוניסטען העלפען אין דער זאך? וואס האבען זיי צו טהון?

זיי קענען געוויס פיעל טהון, א סך, א סך קענען זיי העלפען דערצו אין יעדער שטאדט, ווען זיי זאלען זיך נור נעהמען ערנסט, ווי די זאך פאדערט, צו דער „חדרים־פראגע“ און וועלען באמת, נישט נור מיט הוילע ווערטער, אריינטראגען וואס מעהר לעבען און ליכטינקייט אין די טויט־פינסטערע ווינקעליך.

נישט מיט'ן גרינדען אין א שטאדט איין „מוסטער־חדר“, ער מעג זיין ווי אויסגעצייכענט גוט, האבען שוין די ציוניסטען אבגעטהון אין גאנצען זייער זאך, „גע'פטר'ט א חוב“ און מעהר האבען זיי נישט וואס צו מאכען. מע דארף וויסען א שטענדיגען כלל, אז ווען „חברה“ עפענט א חדר אויף אייגענע מיטעל, קאסט עס אלע מאל טייערער און נעהמט צו פיעל כוחות, אזוי אז פון צו גרינדען נאך אזא חדר אין דערזעלבער שטאדט קען מען שוין אפילו נישט טראכטען, און מעהרסטענטהייל שטעהט דער איינציגער „מוסטער־חדר“, איבער פיעל סבות וואס נישט דא איז דאס ארט ארומרעדען דערפון, אויך גאר נישט פעסט. אויב עס ווערט גאר איינגאנצען נישט אבגעלאזט, ווי מע קען ארויסזעהן אין כמה מקומות...

פיעל מעהר נוטצען קענען ברענגען אונזערע ציוניסטען, ווען זיי נעהמען זיך צו דער זאך נעשמאק, מיט ליעבע און איבערגעבענהייט, נישט אויף צו גרינדען אליין אייגענע נייע חדרים, נאר צו שטיצען מאראליש, און די ערשטע צייט וויפיעל מעגליך אויך מאטעריעליש, די דאזיגע אלטע חדרים, וואס זענען אין פיעל פאכען בעסער ווי די אלע אנדערע, און פערשטעהט זיך אויך די נייע חדרים, וועלכע בעסערע מלמדים עפענען אליין אויף אייגענעם, נישט אויף קהל'ס חשבון.

נישט נעהמען די חדרים אין גאנצען „אין זייערע הענד“ דארפען די ציוניסטען. זיי דארפען זיך נור גוט בעקענען פון נאהענט מיט אלע חדרים, וואס געפינען זיך אין זייער מקום, און פון די אלע זיך אבשטעלען, פערשטעהט זיך, אויף די בעסערע פון זיי, וועלכע קענען מיט א געוויסער שטיצונג נאך מעהר פערבעסערט ווערען, אז זיי זאלען בעקומען ווי ווייט מעגליך א רעכטען פנים. ווי אונזערע מלמדים זענען נישט שלעכט, קען מען נאך געפינען אין יעדער שטאדט א טהייל, אמת נישט קיין גרויסען, פון זיי, וואס זענען פיינער און לייטישער פון די איבעריגע און פערשטעהען מעהר צי וועניגער זייער פאך. אזעלכע מלמדים זענען געוועהנליך שוואכער פון אנדערע און ליידען מעהר, ווייל עס פעהלט זיי די געוויסע „כלי־זין“, מיט וועלכע די „חברים“ זייערע ארבייטען מעשים און „נעהמען־איין די וועלט“. אט די שוואכע דארף מען שטארקען און געבען שטיצע, זיי זאלען זיך קענען שטעלען פעסט אויף די פיס. די שטיצע דארף זיין מעהר מאראליש, מע זאל זיי צוגעבען מוטה, מאכען זיי א גוטען נאמען אין שטאדט צווישען „בעלי־בתים“, כדי עס זאל זיי גרינגער אנקומען צו קריגען תלמידים און זאלען נישט מוזען „בין־הזמנים“ אויך געהן קלאפען אין די טהירען און רייסען ביי די פאלעס, ווי אנדערע טהוען; מע דארף זיי אויך געבען לכל־הפחות די ערשטע צייט, ביז זיי וועלען קומען צו די רעכטע כוחות, א קליינע

— לאנג לעבען זאלט איהר, רב גרונם! מיר געהען דא אויס פאר אביסיל וואסער, ביי אלע שכנים נישטא א לעק!

און די חברה לעשערם טהוען זיך א לאז מיט די ליידיגע עמער צום פעסיל און פריהער פון אלע אלי מיט דער קישקע. חברה נעמען זיך אנפאמפען וואסער — עס פאמפעט זיך ניט! מע וויל אנצאפען אין די עמער אריין — עס צאפט זיך ניט!

— וואס איז דאס, רב גרונם? איהר זענט משוגע, צו חסו־דעה? איהר זענט געקומען מיט א ליידיג פעסיל!

— וואס הייסט מיט א ליידיג פעסיל? זאגט גרונם — א פול פעסיל ווי איין אויג, זאגט איהר גאר דאס!

— נעהט זעהט, — רופט זיך אן איינער — דאס פעסיל איז ליידיג ווי א בארабאן!

— וואס הייסט ס'איז ליידיג? — זאגט גרונם און בעטראכט דאס פעסיל, — עפים רעדט איהר מיר פדרוך, תרגום־לשון! נא דיר נאר ליידיג! לאז מיינע שונאים זיין ליידיג אין בויך און אין די קישקעס!

און גרונם קלינגט מיט'ן פינגער אין פעסיל אריין, דרעהט זיך ארום פון אלע זייטען און דערזעהט אז ס'איז אהן א צאפען.

— יא, ווי איך בין א יוד, א ליידיג פעסיל! — און ער חאפט זיך ביים קאפ און הויבט אן צו שעלטען מע ווייסט ניט וועמען.

— א חליר'ע! א מיתה־משונה! איין אויסלויפעניש! איין איינטריקעניש! איין איינשרימפעניש! ווען האט געקענט ארויס דער צאפען, איינעזונקען זאל ער ווערען! און וואו איז ער אהינגעקומען? א, ברענען זאלסט דו, שלים־מזל, אויפ'ן פייער!

און גרונם לאזט אויס זיין גאנץ ביטער הארץ צום פערדיל נעביך, דערלאנגט דעם א רוק מיט'ן בייטש־שטעקיל אין זייט אריין. דאס פערדיל טהוט א פינטיל מיט די אויגען, לאזט אראב די מארדע, קוקט אן א זייט און טראכט זיך: „פאר וואס קומט מיר אשטייגער אט דער זעץ? גלאט גענומען און געבוכעט זיך! ס'איט ניט קיין קונץ נעמען א פערד, א שטומע־צונג, און שלאגען איהם אומזיסט און אומנישט!“...

— האב דיר אכציג שווארצע פינסטערע וויסטע יאהר! — זאגט גרונם צו זיך אליין — איך זעה וואס דאס איז: איך נים און גים, און גים!... אצונד פערשטעה איך שוין: דאס פעסיל איז אפנים פון דער לכתחילה געווען אהן א צאפען? קומען זאל אויף דיר א פאהיבעל הייניגע נאכט, זאלסט צופאלען ווערען אויף שטיקליך, רבונו־של־עולם!

— וואסער! וואסער! — שרייען די וואס ראטעווען פון דער שרפה — גיכער! גיכער! טראגט אהער די עמער! דאס וואסער!

— וואסערע עמער? וואסער וואסער? — ענפערען זיי די לעשערם — איהר זעהט דאך אז ס'איז נישטא קיין טראפען וואסער!

— וואס הייסט ס'איז נישטא קיין וואסער?

— ניטא קיין וואסער הייסט אז ס'איז ניטא קיין וואסער!

— וואו איז אהינגעקומען דאס וואסער?

— אויסגעלאפען ביי גרונס'ן דאס גאנצע פעסיל וואסער!

— וואס הייסט ס'איז אויסגעלאפען דאס גאנצע פעסיל וואסער?

— אט דאס הייסט ס'איז אויסגעלאפען דאס גאנצע פעסיל וואסער און נעה שריי חי־וקים!...

פלוצים לאזט זיך הערען ווידער אמאל יענער מאדנער קלונג: באם! באם!! באם!!! און עס ווערט בעלייכט די אנדערע האלבע שטאדט.

— נאך א שרפה! אויף דער נייער שטאדט!! — שרייען עטליכע קולות מיט אמאל און דער גאנצער עולם מיט דער חברה לעשערם לאזען זיך לויפען אויף דער נייער שטאדט.

— צוויי שרפות אין איין נאכט — זאגט גרונם צו זיך אליין — בין איך שוין ניט מהויב! איך האב אליין א ווייב און קינדער! קיין געצאהלט דערפאר נעם איך דאך ניט; וויל איך — פיהר איך, וויל איך ניט — פיהר איך ניט! און דאס פערדיל איז אויך נישט פון אייזען; א צער־בעלי־חיים; עס הארעוועט זיך נעביך אן געננג דורכ'ן טאג, בעדארף עס נאך ארומשלעפען זיך גאנצע נעכט! עס האט מעהר ניט וואס צו טהון!... מע וועט מיך ניט נויטען פון קהל!... לאזען זיי זיך שלאגען קאפ אן וואנט!... קום, ברודער, — זאגט ער צום פערדיל — לאמער פאהרען אהיים!

(פארטזעצונג קומט)

געלד־שטיצע, זיי זאלען זיין אין שטאנד צו דינגען שענערע חדרים, נישט קיין איינגע און פערשטיקטע, און בעקומען עפּיס לייטישע העלפער, נישט פון דער געוויסען סארט „בעהעלפער".

ס'איז אויך זעהר נייטהיג צונויפנעהמען די בעסערע מלמדים און בילדען פאר זיי אין איינעם אזעלכע „קורסען" נאך א געוויסער פּראגראמע, וואס פאכמענער וועלען אויסארבייטען, כדי צו געבען זיי די מעגליכקייט, אז זיי זאלען קענען אליין מעהר גרינדליך די תּוֹרָה, וואס זיי דארפען לערנען מיט יענעם און ווייזען זיי א גלייכען דֶרֶך ווי אזוי מע דארף לערנען מיט קליינע קינדער.

און לערנען מיין איך נישט דַוְקא „עִבְרִית־בְּעִבְרִית", ד. ה. בענוצען ביי'ם לערנען נור העברעאיש אליין און נישט רעדען א ווארט אויף א אנדער לְשׁוֹן. מען האט נישט וואס צו שמועסען, עברית־בעברית איז געוויס גוט, מיר טארען אבער נישט פאדערען פון יעדען מלמד, וואס ווערט געשטיצט, אז ער זאל נעהמען באלד ארויסטרייבען פון חדר דעם אלטען זשארגאן און לערנען נור נאך דער נייערסטער שִׁיטָה, נישט אנדערש. נישט־קשה, עס מאכט נישט שטארק אויס אז ער וועט „איבערזעצען" אויף זשארגאן, דער עיקר איז נור, ער זאל פערשטעהן און וויסען וואס און ווען. אויף צו לערנען עברית־בעברית איז נישט יעדער מלמד, אפילו פון די בעסערע, שטארק מְסוּגָל, מע מוז האבען א בעזונדער פעהיגקייט דערצו און זיין געניט אין דעם ווי עס געהער צו זיין, אז נישט — קומט עס אויס נור ווי „נאכגעקרומט" און עס האט א פנים פון א מין קאריקאטורע. אמת, איהר וועט געפינען היינטיגע צייטען נישט ווינציג, אזעלכע מלמדים, וואס כדי צו געפעלען דעם „נייעם" עולם, נעהמען זיי זיך נאכטאנצען דער „מאדע" און פריווען זיך לערנען אויפ'ן נייעם „שניט", נאך גאר דער לעצטער „מעטאדע"; עס וואלט אבער פיעל גלייכער געווען, אי פאר זיי אליין אי פאר די תלמידים זייערע, ווען זיי זאלען ווייטער טאקי לערנען פשוט אהן חָכְמוֹת, אהן די אלע נייע „קונצען"... און אויב מיר וועלען פערלאנגען פון די מלמדים, וועלכע מיר געפינען פאר נייטהיג צו שטיצען, אז זיי זאלען דערפאר „זיך ברעכען" און מאכען אלע נייע „שטיק", וועלען מיר זיי דערמיט נור ארָאבשלאגען פונ'ם גלייכען וועג און ברייגנען דערצו, אז דאס לערנען אין זייערע חדרים וועט בעקומען א מְשׁוּנֶה פָּנִים פון א נארישער קאמעדיע...

מע דארף נישט פערגעסען אז מיר שמועסען דא נישט, אזוי ווי מיר האבען שוין פריהער געזאגט, פון שאפען נייע „מוסטער־חדרים" אין יודישע שטעדט, נאר פון שטיצען די אלטע בעסערע חדרים, אדער די דאזיגע נייע חדרים, וואס לייטישע מלמדים עפענען אליין אויף זייער אייגענעם חֶשְׁבּוֹן, אהן שום חֲבֵרוֹת. און פון זיי טאר מען נישט, און ס'איז טאקי נישט נייטהיג, נאר פערקעהרט אין געוויסע הינזיכט שטארק שעדליך, צו פאדערען אזוינס, וואס זיי קענען נישט געבען. דערפאר אבער מוז מען זעהן, אז זיי זאלען האבען די מעגליכקייט צו געבען דאס וואס זיי קענען יא, אויף א גוטען און רעכטען אוֹפֶן. און דערפאר טאקי דארף מען זיך וואס מעהר אינטערעסירען אין זייער לאגע און שאפען זיי א רעכטע שטיצע ווי ווייט מעגליך. און דאמאלס, קען מען האפען, וועט די צאהל פון די בעסערע חדרים אין יעדער ארט אליך מעהר פערגרעסערט ווערען, און מיט זיי וועט אויך שטארקער ווערען די יְשׁוּעָה פאר אונזערע ארימע יודישע קינדער.

עס איז אבער זעהר א שווערע זאך עס אויסצופיהרען ווי עס דארף צו זיין; עס פאדערט מע זאל זיך שטארק אבגעבען צו דעם און אוועקלעגען גענוג צייט מיט א רעכט ביסיל כּוחות!

קיין גרינגע זאך איז עס געוויס נישט, וואס האט מען דא צו רעדען, עס מוז געוויס קאסטען נישט ווינציג צייט מיט מיה. נאר זאגט־זשע נישט אז פאר אונזערע ציוניסטען איז נישטא וואס צו טהון, קלאגט זיך נישט אז ס'איז קיין ארבייט נישטא. אט האט איהר ארבייט איבער גענוג אין יעדער שטאדט, עס זאל נור אזוי פיעל זיין פלייסיגע הענד, און אזא ארבייט וואס איז אהן א שום ספק זעהר ניטצליך און וויכטיג, און ס'איז אוודאי כדאי אז ציוניסטען זאלען זיך מיט דעם בעשעפטיגען ווי ווייט זיי קענען. און אויב די כּוחות זייערע זענען נישט גענוג און וועלען זיין צו קארג אויף אבצוטהון מיט אמאל אין גאנצען די ארבייט, איז מען נאך דעריבער כְּלַל נישט בעפרייט פון צו טהון ביסליכווייז וויפיעל ס'איז מעגליך. לא עָלֶיךָ הַמְלָאכָה לִגְמוֹר — אויף קיינעם ליעגט נישט קיין חוֹב „זיך אונטערנעהמען א פאדראד" אויף צו ענדיגען דַוְקא אין גאנצען און מיט אמאל. יעדער איז נור מְחוּיָב נישט אבקומען מיט הוילע דִבּוּרִים אז „מע דארף טהון און ס'איז בְּפֵירוּשׁ א יוֹשֶׁר צו טהון", נאר בֶּאֱמֶת טאקי זיך נעהמען צו דער ארבייט און טהון ערנסט און מיט ליעבע דאס ביסיל וואס ער קען. און דאס איז שוין א אלטער כלל, אז קליינע כוחות אפילו, ווען זיי נעהמען זיך צונויף צו ארבייטען צוזאמען, ווערט פון זיי אין איינעם א גרויסער כֹּחַ, וואס קען אויפטהון מיט דערצייט גרויסע זאכען.

און בִּפְרַט אין אזא זאך, ווי אויסבעסערען אונזערע חדרים, דארפען גאר די ציוניסטען נישט ארבייטען מיט אייגענע כּוחות אליין. אין יעדען ארט וועט זיך געפינען אויך אנדערע פאלקס־פריינד, נישט גראדע פונ'ם ציוניסטישען עולם, וואס די ערציהונג פון יודישע קינדער ליגט זיי אויך זעהר גאהענט צום הארצען, און אלס אמת'ע נאציאנאליסטען מיט ריינע יודישע געפיהלען וועלען זיי געוויס נעהמען א שטארקען טהייל אין אזא פאלקס־זאך און מיטהעלפען דערצו מיט גרוים חשק.

נאר אויב אזוי, אויב ניט־ציוניסטען וועלען אויך מיטהעלפען אין דער זאך, וועט מען דאך מוזען זיין בעשרענקט און נישט קענען מאכען די חדרים פאר ריין ציוניסטיש!

ריין ציוניסטיש—טאקי בפירוש ניין, אבער ניט נור דערפאר ווייל זיי, די ניט־ציוניסטען, וועלען עס אפשר נישט דערלאזען, נאר ווייל גלאט אזוי פאר זיך דארף מען עס נישט און מע טאר עס נישט, ווען אפילו אין דעם זאלען ארבייטען לויטער אויסגעקליבענע ציוניסטען.

אין דער אמת'ען, וואס הייסט אזוי'נס „ציוניסטישע חדרים"? אונזערע קינדער בִּכְלָל האבען מיר נישט צו געבען קיין בעזונדערע „ציוניסטישע" ערציהונג, נאר א ריין יודישע, אהן נייע נעמען, זיי מעגען ווי אזוי שען קלינגען. קינדער טארען נישט וויסען פון אזעלכע זאכען, אז זיי זענען ניט קיין געוועהנליכע ווי אלע יודישע קינדער, נאר זיי טראגען עפּיס א נייעמאדנעם בעזונדערען נאמען, זיי הייסען ציוניסטען. מע טאר בְּשׁוּם אוֹפֶן נישט נעהמען קיין הֶדֶר־יונגליך און עפּיס אזוי ווי צוקלעבען צום שטערן ביי זיי אזוינע מִינֵי קוויטליך מיט גרויסע כְּתִיבָה־אוֹתִיּוֹת „ציוניסט", אדער דערצעהלען זיי מַעֲשׂוֹת און איינחַזְר'ען מיט זיי: „איהר זאלט וויסען זיין, קינדערליך, אז איהר זענט ציוניסטען"...

לאזען נור די קינדער אין אונזערע חדרים בעקומען א רעכטע מענשליכע און יודישע ערציהונג; לאז דער מְלַמֵּד ביי זיי אין די אויגען נישט אויסקומען קיין מַלְאַךְ־הַמָּוֶת און דער חדר קיין גֵיהִנֹּם, לאז דאס לערנען ביי זיי נישט זיין קיין „שווער אבקומעניש"; לאזען זיי דארט לערנען מיט א סֵדֶר און מיט א רעכטען דֶרֶךְ, ווי עס דארף צו זיין, אזוי אז זיי זאלען מיט דער צייט קענען בעקומען, ווי ווייט מע קען

אויספיהרען, א רעכטע יְדִיעָה אין אונזער תּוֹרָה, אונזער שפּראך און אונזער געשיכטע; לאז מען אין זייערע ווייכע יונגע הערצער איינפלאנצען ריינע יודישע געפיהלען, אמת'ע ליעבע צו זייער פאלק און אלע זיינע טייערע גייסטיגע אוצרות, — דאמאלס, מעגען מיר האפען, וועלען זיי אויסוואקסען גוטע יודישע קינדער, וואס אונזער פאלק וועט זיך מיט זיי נישט האבען וואס צו שעמען, און דאמאלס, מעגען אויך אונזערע ציוניסטען האפען, אז אזעלכע קינדער וועלען עלטער ווערען, וועט זיי דאס יודיש הארץ תּמיד ציהען צו די בעסערע ציוניסטישע אידעאלען.

דערווייל אבער, כּל־זמן זיי זענען קינדער, חדר־יונגליך, דארף מען זיי נישט איינגעבען קיין שום בעזונדערע רעצעפּטען זיי זאלען וואקסען „ציוניסטען", און דערפאר קענען אין דער „הדרים־פראגע" די ציוניסטען זיך פעראייניגען מיט ניט־ציוניסטען, אבי זיי זענען נור נאציאנאליסטען וואס ווינשען אז די קינדער זאלען בעקומען א י ו ד י ש ע ערציהונג, און אלע אין איינעם זאלען ארבייטען אין דער זאך געשמאק און ברייגנען גרויסע נוטצען.

פון אונזערע ענערגישע ציוניסטען אין יודישע שטעדט און שטעדטליך פערלאנגט מען נור, זיי זאלען אויף זיך נעהמען די איניציאטיווע אין דער דאזיגער וויכטיגער פאלקסזאך, זיי זאלען וועקען, אויפמונטערען דעם עולם צו דער הייליגער ארבייט, וואס דארף שטענדיג שטעהן אויפ'ן ערשטען פלאן, און אויף אזא אופן, קענען מיר האפען, וועט קיינמאל נישט פעהלען קיין ארבייטער.

און דאס וואס אזא מין ארבייט שמעקט אביסיל מיט „קולטורע" האט מען זיך גאר נישט וואס צו שרעקען. אויב עס וועלען זיך געפינען אזעלכע משונה פרומע יודען מיט רבּנים, וואס וועלען אפשר שרייען אז ס'איז א עבירה פאר גאט אין א יודישען חדר איינפיהרען עפּיס א סדר— לאזען זיי שרייען און ציוניסטען לאזען זיך טהוען זייערס. ווען אונזערע ציוניסטען זאלען באמת וועלען תּמיד יוצא זיין פאר אלע דעות, דארפען זיי זיך אבזאגען פון יעדער ארבייט און נאר נישט טהון...

ר.

די פּעסט.

II.

די סימנים פון פּעסט.

די קראנקהייט הויבט זיך אן מיט א קדחת. דער קראנקער פיהלט זיך שוואך, פריהער שוידערט איהם פון קעלט און אין 3—1 שעה ארום קומט היטץ, וועלכע ווערט אלץ גרעסער און דערגעהט ביז 40 גראד. די אויגען ווערען ווי אנגעגאסען מיט בלוט, עס דריקט אין ברוסט, עס ציהט דעם קראנקען דאס הארץ, עס קומען אויך פאר נודענעס און ברעכען מיט גאל. פון גרויס היטץ ליגען אפט די קראנקע ווי שכּורים, זיי זענען זעהר אויפגערעגט, זיי רעדען פון היטץ, זיי ווארפען זיך אהין און אהער אויפ'ן געלעגער און ווילען אויפשטעהן פון בעט.

שוין אין די ערשטע 10 שעה, אויב די קראנקהייט איז א שווערע, אדער אויף דעם 3־טען, 4־טען טאג, אויב די קראנקהייט געהט גרינגער, שוועלען אן די דריזען, אם אפטעסטען אויף די פאכעס, טהיילמאל אבער אויך אויפ'ן האלז.

אויסערדעם ווייזען זיך אין פערשיעדענע ערטער פון קערפּער מכות און פלאמעס.

ווען די דריזען געשוועלען, דאן ווערט דעם קראנקען שוין עפּיס לייכטער.

די קראנקע ליגען רוהיג, האלב דרעמלענדיג און רעדען נאך אנאנד פון היטץ, די שמועה איז אבגעשוואכט, דער קוק פון קראנקען איז ווי פון א מענשען אהן פערשטאנד, דער דבּור איז אונפערשטענדליך, די צונג איז נאס, אין מיטען ווי פערווייסט מיט קאלך אדער ווייס ווי פערלמוטער.

דער פולס איז שוואכער און עפּטער. די הויט איז טרוקען און הייס. די געשוואלענע דריזען שמערצען פון יעדען דרוק מיט'ן פינגער.

ווען די קראנקהייט געהט גוט, שוויצט דער קראנקער אויפ'ן 3־טען אדער 4־טען, 5־טען, 6־טען טאג. ער ווערט בענאסען מיט טייכען שווייס.

דער שווייס איז פאר דעם חוֹלה א מין הַצָלָה, פון די אנגעשוואלענע דריזען רינט ארויס מאטעריע, די היטץ פאלט, דעם קראנקען ווערט בעסער.

אם אפטעסטען אבער (אין 80—90 %) געהט די קראנקהייט גאנץ אנדערש: די קראנקע ווערען אלץ אונרוהיגער, ווארפען זיך א. ז. וו. און פלוצלינג שטארבען זיי.

א אנדער מאל קומען פאר בלוטשטורצע פון דער נאז, פון מאגען, פון די לונגען א. ד. ג. דער קראנקער איז תּמיד שלעפריג, נאך אנ'אנד, ער שלוקערצט, די כּחות פאלען אלץ מעהר אב, ביז ער שטארבט.

עס זענען פארהאן נאך צוויי פערשיעדענע פארמען פון פּעסט. די בליטץ־פארם. די גאנצע קראנקהייט דויערט איינינע שעה. די צונג ווערט געשוואלען. די ליפּען ווערען אויפגעבלאזען און אויסגעקעהרט אין אלע זייטען, די אויגען זענען אפען אונבעוועגט. דער קראנקער פאלט, בעקומט קרעמפּפען, ער גיט ארויס ווילדע קולות און פלוצלינג שטארבט ער. אין אזא גיכען גאנג פון דער קראנקהייט זעהט מען ניט קיין אויסענווענינגסטע סימנים, נאר פאר'ן טויט אדער גלייך נאכ'ן טויט בעווייזען זיך פלאמעס אויפ'ן גאנצען קערפּער.

די צווייטע פארם איז זעהר א גרינגע. עס שוועלען אן די דריזען און אין זיי ווערט מאטעריע און דערמיט לאזט זיך אויס די גאנצע קראנקהייט. דער קראנקער איז די גאנצע צייט אויף די פיס און ליגט נישט.

די פּעסט אזוי ווי אלע אנדערע זאראזליווע קראנקהייטען קומט פון בעזונדערע באצילען, וועלכע מען קען זעהן נור מיט דער הילף פון א גרויסען פערגרעסערגלאז (מיקראסקאפּ). די באצילען פון פּעסט זענען ענטדעקט געווארען אין יאהר 1894 דורך די געלערנטע קיטאזאטא און יערסין. פיעל באצילען פון פּעסט האט מען געפונען אין דער מאטעריע פון די דריזען, אויך אין די ליחות פון די קראנקע, וועלכע קריגען פּעסט־לונגען־ענטצינדונג. אין קאאיר פון מצרים האבען די געלענערטע געמאכט נסיונות מיט דער מאטעריע פון די דריזען ביי פּעסט־קראנקע, זיי האבען געוואלט וויסען, אויב אין דער מאטעריע ליגט די אורזאכע פון קראנקהייט.

עס האט זיך ארויסגעשטעלט, דאס געזונדטע מענשען, ביי וועלכע מען האט אריינגעשפריצט אביסיל פון דער דאזיגער מאטעריע, זענען קראנק געווארען אויף פּעסט. איינער פון זיי איז געשטארבען. די נסיונות האט מען געמאכט אויף פערברעכער, וועלכע זענען געוועזען אבגעמשפּט צום טויט.

איין געוויסער ענגלישער דאָקטאָר אואייט האָט זיך אַליין געשטעלט די דריזען־מאַטעריע פון אַ פעסט־קראַנקען, ער איז קראַנק געוואָרען אויף פעסט און איז געשטאָרבען.

ביי דער עפידעמיע אין וועטליאַנקע האָט מען די טליך געזעהן, ווי איין קראַנקער נעמט זיך אָן פון אַנדערען, אויך דורך זאַכען, בעטציינג, וועש א. ד. ג. אָדער דורך מענשען, וועלכע האָבען געהאַט מגע־ומשא מיט די קראַנקע. דאָסזעלבע האָבען די דאָקטוירים בעמערקט ביי דער עפידעמיע אין חינא אין יאָהר 1899. כדי אָבצוהאַלטען די פֿערברייטונג פון פעסט, פֿערברענט מען די קליידער און די זאַכען פון די קראַנקע. די הייזער דעזינפעצירט מען. ביי דער עפידעמיע אין וועטליאַנקע האָט מען אפילו פֿערברענט די הייזער, וואו עס זענען געלעגען קראַנקע, און די רעגירונג האָט נאָכהער די בעלי־בתים אומגעקעהרט דעם שאַדען.

די קוראַציאָן.

חאָטש די פעסט איז שוין זעהר אַלט, האָבען פֿונדעסטוועגען ביז די לעטצטע יאָהרען די דאָקטוירים ניט געהאַט קיין שום מיטעל געגען איהר, זיי האָבען אפילו קיין האָפֿנונג ניט געהאַט צו געפֿינען אַזאַ מיטעל. ביז איצט האָט מען נור געהיילט פֿערשיעדענע ערשיינונגען פון דער קראַנקהייט (צ. ב. היטץ, די שוואַכקייט פון הערצען א. ד. ג.) אָבער געגען די קראַנקהייט אַליין האָבען מיר ניט געהאַט קיין שום רפואה.

ערשט אַז אין יאָהר 1894 איז ענטדעקט געוואָרען דער באַציל פון פעסט איז אויך מעגליך געוואָרען די האָפֿנונג, דאָס מיט דער צייט זאָל געפֿינען ווערען אַ רפואה מנוסה, דען ווי באַלד מען קען שוין די סיבה פון דער קראַנקהייט, איז אויך מעגליך צו געפֿינען אַ מיטעל געגען די קראַנקהייט.

און אונזערע האָפֿנונגען זענען שוין אפשר מקוים געוואָרען. דר. יערסין, וועלכער האָט ערפֿונען דעם באַציל פון פעסט, האָט אויך ערפֿונען (1897) אַ רפואה געגען די קראַנקהייט.

ער האָט פֿאַרגעלייגט צו היילען די פעסט מיט אַ בעזונדער סוראַוואַטקע, וועלכע האָט שוין אַרויסגעוויזען איהר ניצען אויך ביי אַנדערע קראַנקהייטען.

די געלערנטע האָבען בעמערקט, דאָס די סיראַוואַטקע פון בלוט פון אַ מענשען, וועלכער איז קראַנק אויף טיפֿוס אָדער פון אַ מענשען, וועלכער איז ניט לאַנג איבערגעקומען די קראַנקהייט, האָט די קראַפֿט אין זיך צו טוידטען די באַצילען פון טיפֿוס. מיר נעהמען אַ טראָפּען פֿון אַ גלעזיל מיט בוליאָן, וואו עס וואַקסען טיפֿוס־באַצילען, אונטער'ן מיקראָסקאָפּ, דאַן זעהען מיר פֿאָלגענדעס: די באַצילען (זיי זעהען אויס ווי אַ קליין שטעקעלע) קריכען, שפּרינגען, מיט איין וואָרט זיי זענען שטענדיג אין בעוועגונג. אָבער גיסען מיר צו צום טראָפּען בוליאָן אַ טראָפּען סוראַוואַטקע פון בלוט פון אַ טיפֿוס־קראַנקען ווערט דאָס בילד גאָר אַנדערש, די באַצילען קלעפּען זיך צונויף איינע צו די אַנדערע, זיי בעוועגען זיך מעהר ניט און ליגען אַלע ווי פּגרים. דאָסזעלבע האָט מען אויך בעמערקט ביי די מענשען, וועלכע זענען איבערגעקומען די פעסט, ד. ה. די סוראַוואַטקע פון זייער בלוט טויט די פעסט־באַצילען. בויענדיג אויף דעם דאָזיגען געדאַנק האָט יערסין אָנגעהויבען אויסצואַרבייטען אַ סיראַוואַטקע, וועלכע זאָל בענוצט ווערען ביי עפידעמיען פון פעסט. יערסין שפּריצט אַריין אין אַ פֿערד פעסט־באַצילען, אין אַ קליינער דאָזע, דאָס פֿערד ווערט קראַנק, איינינע טעג שפּעטער ווערט עס געזונד, אין 2 וואָכען אַרום בעקומט ווידער דאָס פֿערד אַריינגעשפּריצט די פעסט־באַצילען א. ז. וו. אין אַ חדש, אין 6 וואָכען אַרום לאָזט מען דעם פערד בלוט, די סיראַוואַטקע פֿון דעם בלוט שפּריצט מען איין דעם פעסט־קראַנקען אונטער דער הויט כדי צו טוידטען די פעסט־באַצילען אין קראַנקען. ביז איצט האָבען מיר נאָך צו ווייניג מאַטעריאַל, אום מען זאָל קענען ריכטיג אָבשאַצען דעם ווערט פון יערסין'ס סיראַוואַטקע; אָבער די קנאַפּע ידיעות, וואָס מיר האָבען, לאָזען האָפֿען אַז דער ווערטה פון איהר דאַרף זעהר גרויס זיין.

פֿון איינינע עפידעמישע ערטער איז מען מודיע, דאָס „פון די קראַנקע, וואָס האָבען בענוטצט יערסין'ס מיטעל, איז קיינער ניט געשטאָרבען". ביי דער עפידעמיע אין קאַחין־חינא, צום ביישפּיעל, האָט יערסין קורירט נאָך זיין מעטאָדע 26 קראַנקע, 2 פון זיי זענען געשטאָרבען און 24 געזונד געוואָ־ען. איין צווייטעס מיטעל געגען פעסט איז פֿאַרגעלעגט געוואָרען פון אַ יודישען דאָקטאָר אויס אָדעסאַ, דר. חאַווקין, וועלכער האָט זיך בעריהמט געמאַכט מיט זיין אַרבייט אין דער צייט פון דער עפידעמיע אין אינדיען. צו פֿערהיטען דעם מענשען פון פעסט, האָט ער געפֿונען אַ מיטעל, ווי איינצואימפּפֿען פעסט אַזוי, ווי מען שטעלט פּאָקען. דער געדאַנקען, אויף וועלכען עס איז געבויט דר. חאַווקינס מיטעל, איז דערזועלבער, ווי אין דעם מיטעל געגען פּאָקען. געשטעלטע פּאָקען רופֿען אַרויס אין קערפּער אַ שוואַכע פּאָקענקראַנקהייט, און דאָס היט אָב דעם מענשען פון אמת'ע פּאָקען. אַזוי איז עס אויך מיט זיין מיטעל געגען פעסט. ער שפּריצט אַריין אונטער דער הויט אַביסיל פֿליסיגקייט מיט טויטע באַצילען, און דער שוואַכער קראַנקהאַפֿטער צושטאַנד. וועלכער ווערט דורך דעם אַרויסגערופֿען, היט אָב דעם קערפּער פון אמת'ער פעסט. די פֿיעל נסיונות, וואָס דר. חאַווקין האָט געמאַכט מיט זיין מיטעל אין אינדיען האָבען געגעבען זעהר גוטע רעזולטאַטען.

די מיטלען פֿון דר. יערסין און דר. חאַווקען שיצען נאָך ניט אין גאַנצען די מענשהייט פֿון פעסט, אָבער די גוטע רעזולטאַטען וועלכע זענען אין אַזאַ קורצער צייט דערגרייכט געוואָרען, בעווייזען דאָס די מעדיצין איז אויף דעם ריכטיגען וועג צו בעפֿרייען די מענשהייט פֿון אַ שרעקליכער קראַנקהייט, וואָס האָט ביז איצט זיך חוזק געמאַכט פֿון דער מענשליכער קונסט און מענשליכער חכמה.

דר. מ. נאָטטליעב.

מען שרייבט אונז.

אלעקסאנדראפאל (קאַווקאַז): די שטאָדט, אין וועלכער עס געפֿינט זיך נאָך דאָס מעהר הייזער געבויט נאָך דעם טערקישען פּלאַן, גיט דעם רוסישען רייזענדער פֿיעל וואונדערליכעס. אויך דעמזעלבען איינדרוק מאַכט דאַ דאָס לעבען פֿון די יודען. דאָס רוב פֿון זיי (איבער 400) זענען סאָלדאַטען, וועלכע מען שיקט אַהער דיענען. די היגע יודישע סאָלדאַטען האָבען מיט דערלויבניש פֿון זייער נאַטשאַלסטווע זיך געמאַכט בעזונדערע שולען. איין שול רופֿט מען מיט דעם נאָמען „באַקינסקע", ווייל זי געהערט צו די סאָלדאַטען, וואָס דיענען אין באַקינסקען פּאָלק. די צווייטע שול טראָגט דעם נאָמען פֿון קאַבאַרדינסקען פּאָלק. די אָרדענונג אין די שולען איז איינגעריכטעט געוואָרען אויף דעם שענסטען אופן. די גבאים ווערען אויסגעקליבען זעלבסט פֿון די סאָלדאַטען, און אויף זיי ליגט אַ חוב, אַכטונג צו געבען אויף די אָרדענונג אין שול. די גבאים ווערען בעשטעטיגט פֿון קאָמאַנדיר אין דעם פּאָלק. עס איז נאָך צום בעמערקען, אַז אין באַקינסקער שול, וועלכע איז בעשטעטיגט אַ סך פֿריהער פֿון דער קאַבאַר־

דינסקער, געפינט זיך שטענדיג א שמש א סאלדאט, וואס איז דערפאר בעפרייט פון אלע ארבייטען אין דער מיליטער־דיענסט.

דער שמש ווערט אויך אויסגעקלויבען פון צווישען די סאלדאטען.

ווען די אויסגעקליבענע נבאים און דער שמש ענדינען אין מיליטער זייער דינסט, ווערען אויסגעקליבען אנדערע פון די יונגערע סאלדאטען.

די הכנסה אויף אויסצוהאלטען די שול בעשטעהט פון דעם, וואס יעדער צאהלט חודש נעלד און פון די עליות, וואס מען פערקויפט אין די ימים־טובים.

אויסער די יודישע סאלדאטען געפינען זיך דא איינינע „פרייע", רוסיש־יודישע פאמיליעס, איינינע גרוזינישע און פערזישע יודען. אלע קומען דאווענען אין די סאלדאטסקע שולען.

ניט לאנג האבען די סאלדאטען פון קאבארדינסקען פאלק גענעבען א נייע ספר־תורה אין זייער שול. אלט יודישע סאלדאטען פון נארניזאן האבען די ספר־תורה געפיהרט מיט פאראד אונטער א חופה אין שול אריין. מען האט דעם אווענד פערברענגט ווי אויף איין אמת'ן יום־טוב. עס האט געמאכט פיעל נדבות ווי פון די סאלדאטען אליין ווי אויך פון די „פרייע" יודען.

דער קאמאנדיר פון פאלק האט א טאג פריהער געשריעבען אין זיין בעפעהל איבער'ן פאלק, אז דעם יום־טוב איז די יודישע סאלדאטע ערלויבט צו פייערען.

איצט געפינט זיך שוין אין קאבארדינסקער שול צוויי ספרי־תורות און אין באקינסקער' דריי.

דעם אמת מוז איך זאגען, אז די שולען, וואס זענען אזוי גוט איינגעארדענט, האט מען צו פערדאנקען דעם געשעצטען העררן א. ל. לייבאוויטש, וועלכער געפינט זיך שוין פון לאנגע יאהרען אין באקינסקען פאלק אלס פאלקאוואי שניידער. וועלכער האט זיך דא פון לאנג ביי יעדען פערדיענט איין גוטען נאמען פאר זיין גרויס ארענטליכקייט און נוטסקייט און איז בעליעבט ביי יעדען, הן ביי די נאטשאלסטווע, הן ביי די סאלדאטען. יעדער יודישער סאלדאט, וואס האט נור געדיענט אין אלעקסאנדראפאל קען דערנאך זיין גאנץ לעבען ניט פערגעסען דעם גוטען מענשען.

דער וועלטענער מענש זארגט ניט נור פאר די נשמה פון די סאלדאטען, נאר אויך פאר זייער גוף. יעדען פאר פסח מאכט ער יודישע סאלדאטסקע ארטעלען, מען זאל באקען מצות און די סדרים פראווען אלע צוזאמען אויף דעם שענסטען שטיינער.

ווער איז אין שטאנד איבערצוגעבען די דאנקבארקייט פון יעדען סאלדאט, וואס געפינט אזוינע נוטע גליקליכע מינוטען אין דער פרעמד, ווייט פון דער היים און פון איינענע. א. מ י ל י ק א ו ו ס ק י א.

י ש ר א ל ט א מ א ר א ו ו פון ב ר א ו ו א ר י (טשערניג. גוב.): ביי אונז איז געווארען א חברה מיט דעם נאמען „מפיצי דעת". איהר צוועק איז צו לערנען די ארימע קינדער אין אונזער שטעדטיל. אויף דעם חשבון פון דער חברה צאהלט מען לעהרער, זיי זאלען לערנען מיט די תלמוד־תורה־קינדער יודיש שרייבען, רוסיש, חשבון א. ד. ג. אויך האט די חברה געמאכט א ביבליאטהעקע וואו עס געפינען זיך ביז 400 ביכער, אויסער צייטונגען אויף העבראיש, זשארגאן און רוסיש, פיעל האבען מיר פאר דעם אלעמען צו פערדאנקען ה' ה. קאהאן, וואס איז געוועזען איינער פון די ערשטע גרינדער פון דער נוצליכער חברה.

מ ש ה ק א ר ע נ ב ל י ט פון ס מ א ט ר י ט ש: (פאד. גוב.) ביי אונז צעהלט זיך אין גאנצען 500 איינוואהנער, און פון דעסטוועגען האט אונז גאט בעגליקט מיט אזוי פיעל שוחטים כמעט ווי אין בערדיטשעוו, וואו עס רעכענט זיך ביז הונדערט טויזענד איינוואהנער. ביז פאר א יאהרען האבען מיר ווי יעדעס קליין שטעדטיל נור געהאט איין שוחט, און היינטיגס יאהר האבען די חסידים זיך פערשאפט א פערגעניגען און געמאכט נאך צוויי, אזוי אז אונזער שטעדטיל האלט איצט דריי שוחטים. דעסטגלייכען פערמאגען מיר עטליכע גוטע יודען, אייגענטליך וואהנט ביי אונז קיין איינציגער גוטער יוד, נאר זיי זענען ביי אונז אזוינע אפטע געסט, אז זיי רעכנען זיך ניט נור פאר היימשע אייגענע, נאר ווי געבארענע סמאטריטשער, און פערשטעהט זיך, אז זיי קאסטען אונז א סך טייערער ווי אלע שוחטים צוזאמען.

אייגענטליך וואלט עס קיינעם גאר ניט געארט, זאלען זיך חסידים שאפען פערגניגען, ווען זיי האבען נור געלד, נאר עס פרעגט זיך וואו איז היינטיגע יאהרען געהערט געווארען, אז אין א שטעדטיל זאל זיך ניט געפינען קיין איינציגער דאקטאר. די פראגע וועגען אראבברענגען א דאקטאר האט מען שוין ניט איין מאל אויפגעמישט, איבערהויפט אין די טעג, ווען אין שטאדט געפינען זיך קראנקע אין די בעל־בתישע הייזער, דענסטמאל רעדט מען שטארק פון אראבברענגען א דאקטאר, און עס ענדיגט זיך מיט דעם. אז עס איז ניט דא פון וואנען צו צאהלען א דאקטאר און מען הערט אויף צו רעדען. עס פרעגט זיך נור פאר וואס שווייגט מען דאן, ווען די ארימע לייט, זייערע ווייבער און נאך מעהר זייערע קינדער הערען ניט אויף קראנק צו זיין? דאכט זיך, אז וואס עס קאסט נור איין שוחט (און ווער שמועסט נאך ווי פיעל עס קאסט אב א גוטער יוד) וואלט מען פאר דעם געלד געקענט זעהר גרינג אראבברייננען א דאקטאר, וואס זאל שטענדיג ביי אונז וואהנען. שוחטים זענען דא דריי, טרייבט האטש ארויס דעם פיערטען שוחט — דעם מלאך־המות.

א. כ ה ן פון א ד ע ס: ניט לאנג האט מען ווידער אין סוד גע'משפט א יודישען קצב, וואס האט פערקויפט טריף פלייש פאר כשר'ס. מען האט איהם פערמשפט אויף עטליכע טעג זיצען און 50 רובל שטראף.

צייטונגען פון דער וואך.

(יודישע מוכרי־ספרים). אין „הצפירה" געפינט זיך א אינטערעסאנטער ארטיקעל וועגען די כשר'ע מציאות, וואס יודישע בוכהאנדלער לעגען פאר דעם עולם קויפען פאר האלב אומזיסט:

איך לייען אויפמערקזאם די מודעות, וועלכע דרוקען זיך אפט אין די צייטונגען אונטער דעם נאמען „די זשארגאנישע ליטעראטור" אונטערגעשריעבען פון דעם ווילנער מוכר ספרים ה' קאצענעלבויגען. ער לעגט פאר, מען זאל ביי איהם קויפען כשר'ע מציאות — ביכער, וואס האלטען 96, 150, 160 און 270 בויגען און וועלכע טראגען שרעקליכע נעמען ווי „צווישען מענשען פרעסער", „גיפט מישערען", „בלוטיגע גרעפין", „בלוטיגע ראבע", „פערווילדערטער פירסט", „פרויען הענדלער", „א נקמה פון א בר־מינן", „פון טראהן צום עשאפאט" א.ד.ג. דער פרייז פון זיי, זאגט דער ווילנער מוכר ספרים, איז זעהר ביליג, למשל דער ראמאן „דער מענשענפרעסער" קאסט אין גאנצען 16 רובל מיט 60 קאפ. דער ראמאן „בערויבט און פערלאזען" נור 9 רובל 60 קאפ.; „גערויבטע קינד" נאך ביליגער — 8 רובל 40 קאפ. און אום צו מזכה זיין דעם עולם מיט די טייערע ביכער לאזט ה' קאצענעלענבויגען אראב פון פרייז 50 פראצענט, אבער מיט דעם בעדינג, אז ווען מען וויל האבען די ביכער פאר האלב אומזיסט, מוז מען ב א ל ד אריינשיקען דאס געלד און אויב עס וועט עמיצער חס ושלום האבען דאס אומגליק צו פערשפעטיגען, וועט מען מוזען בעצאהלען כפל כפלים.

איך וויל נישט בעשולדיגען דעם מוכר ספרים, דאס ער ברענגט אריין אין יודישען ספרים־מארק די שעדליכע סחורה, וועלכע פערדארבט די זיטען און צורייצט די תאוה פון די דיענסטמיידליך און משרתים'ליך (קיין אנדערע, וויל איך גלויבען, לייענען דאך ניט די שמוציגע ביכער), ווייל עס איז שוין א מנהג העולם, אז יעדער סוחר לויבט זיין סחורה, נאר דער פאקט אז עס זענען דא בעלנים, לעזער און קויפער אויף דעם מין סחורה, איז זעהר טרויריג. שטעלט אייך פאר אנשטאט די דאזיגע ראמאנען, וועלכע טרעפען אן 50 אדער 100 רובל (נאך אלע ראבאטען און פראצענטען) וואלט מען קענען איינקויפען „די יודישע געשיכטע" פון גרעטץ אין זשארגאן, אויסשרייבען די צייטונג „דער יוד" „די בלעטער", „די וועלט געשיכטע" אין זשארגאן, קאטיק'ס אויסגאבען, אלע זאמעלביכער, הערויסגעגעבען פון פרי'ן, ספעקטאר און שלום עליכם, אלע ווערקע פון מענדעלי מוכר ספרים און נאך אנדערע אזעלכע, און עס וואלט נאך אין קעשענע איבריגע געלד געבליבען. ווערען זיך איצטער די לעזער אויך איילען קויפען פרי'ס שריפטען, וועלכע קאסטען אין גאנצען צוויי רובל, אזוי, ווי זיי איילען זיך קויפען קאצענעלענבויגענס ווילדע סחורה?

ווי שוין געזאגט איז א מוכר ספרים אזא סוחר ווי אלע אנדערע סוחרים, וואס האנדעלט בעסער מיט די סחורות, וועלכע לוינען פאר איהם, אבער פון דעסטוועגען... פון דעסטוועגען איז ער פארט קיין געוועהנליכער פראסטער סוחר, ער קען ווירקען אויף די נשמה, אויף דעם געשמאק פון די לעזער.

ובפרט נאך אז צווישען אונזערע היינטיגע מוכרי ספרים געפינען זיך פיעל, וועלכע האלטען זיך פאר אינטעלעגענטע מענשען און מיינען (אפשר מיט רעכט), אז מיט זייער מסחר פערברייטען זיי וויסענשאפט און השכלה צווישען פאלק, אז זייער מסחר איז פיעל ניטצליכער ווי אנדערע מסחרים און ביי דעם אלעמען זאגען זיי זיך קיין מאל ניט אב צו האנדלען מיט אזוינע ביכער, וועלכע ברייננען מעהר שאדען ווי נוטצען. מעהר פערדראס איז, וואס דיזעלבע בוכהענדלער ווייסען זעהר גוט דעם חילוק פון ניטצליכע ביז שעדליכע ביכער. דיזעלבע בוכהענדלער זענען אויך די הערויסגעבער פון גארדאנס און סמאלענסקעס ווערק און פון איינינע ווערק אבראמאוויטשעס, לינעצקעס, גאלדפאדענס, פרץ׳ס ספעקטארס, פינסקעס, גוידע און נאך אנדערע.

(יודישע גבירים.) אין ״בודאשטשנאסט״ געפינען מיר טרויריגע געדאנקען פון ד״ר טשערניחאוו וועגען יודישע עשירים. אזוינע געדאנקען האט ער ארויסגעטראגען אויס דער עקסטרא-אסיפה פון די ״חובבי ציון״ אין אדעס,

וואו די גרויסע זאל פון דער פערזאמלונג איז געוועזען פול מיט דעלעגאטען פון פעטערסבורג, מאסקווא, ווארשא, ווילנא און פון אלע עקען רוסלאנד, וועלכע זענען געקומען העלפען זייערע ברידער אין פאלעסטינא; אלע זענען געקומען, עס זענען נור ניט געקומען די אדעסער גבירים (אויסער איינעם אדער צוויי, פון דער היגער אינטעליגענץ).

ווען איך בין אויף דעם צווייטען טאג פון דער אסיפה ארויסגעגאנגען אין גאס און האב בעגעגענט א יודישען גביר, האב איך געטראכט: „אומגליקליכער! דיר איז ניט בעקאנט די זארג פון פאלק, דיר זענען פרעמד זיינע התלהבות, זיינע אידעאלען, דערום קענסט דו גיט זיך מיט איהם אויפהויבען הויך... און דו ביזט פעראורטהיילט, זיך צו גראבען אין דער קופע פון לעבענס-בלאטע״. א גביר קלויבט און זאמעלט זיין עשירות, ער זאל זיך צוזאמען מיט זיין רייכטהום לעגען אין קבר, ווארום ווען עס שטארבען די גבירים, שטארבט אויך מיט זיי זייער עשירות. איך האב קיין מאל ניט געהערט וועגען איין אייביגען עושר און וועגען אייביגע עשירות, איך ווייס אז אלעס ווערט צוברעכען, אלעס געהט צו גרונד, אלעס ווערט נמאס, איך ווייס אז שפיגלען, וואס בעשיינען א שען הויז, ווערען צובראכען, דאס שענע געמאלעריי פון די ווענד קריכט אב, אייביג לעבען נור מעשים טובים — ווי זענען מאנומענטען פון גייסטליכער גרויסקייט.

איך האב קיין מאל ניט געפונען קיין „געשיכטע פון גבירים״, אין די ביבליאטהעקען האב איך גיט געזעהן קיין ביכער פון דעבעט און קרעדיט, נאר איך האב געלעזען די געשיכטע פון מענשען, וועלכע זענען איבערגעבען אידעאלען, זייערע נעמען זענען אויסגעקריצט אויף לוחות און בלייבען אויף אייביג.

ד״ר טשערניחאוו זאגט, אז ער וויל זיך פריוון צו שרייבען ״די געשיכטע פון יודישע עשירים און יודישע עשירות״ און פערשטעהט זיך, אז אין ״דער געשיכטע״ געפינען מיר ניט אזוינע יודישע גבירים, ווי די מאסקווער רוסישע גבירים סאלדאווניקאוו און סאלדאנטעקאוו. דער ערשטער האט פון זיין קאפיטאל 48 מיליאן איבערגעלאזט אויף פראפעסיאנאלשולען און ביליגע הייזער 36 מיליאן, און דער צווייטער, וואס האט פערמאגט א קלענערען קאפיטאל, האט איבערגעלאזט אויף צדקה זאכען 8 מיליאן. דא געהט ניט אין דעם, וואס פאר א קאפיטאל דער גביר פערמאגט, נאר דער פונקט $^{3}/_{4}$ פון זייערע קאפיטאלען האבען זיי איבערגעלאזט לטובת הכלל און אין גאנצען $^{1}/_{4}$ פאר זייערע אלע יורשים. צווישען ניט יודישע גבירים זענען סאלדאווניקאוו און סאלדאטענקאוו ניט קיין איינציגע, וואס לאזען איבער דעם גרעסטען טהייל פון זייערע

קאפיטאלען אויף טובת הכלל; עס איז א געוועהנליכע זאך, אז די צייטונגען בעמערקען קוים אזוינע ליכטיגע פאקטען פאר דער מענשהייט, יעדער מענש, יעדער בירגער, וואס האט ליעב זיין פאלק, קען זיך אנדערש ניט בענעהן מיט זיין פערמעגען. ביי אונז יודען אבער וואס טהוט זיך אין די צייטונגען, ווען איינער פון אונזערע מיליאנערען און גבירים גיבען לטובת הכלל א סומע, וואס טרעפט קוים אן $^{1}/_{8}$ פראצענט פון זייער פערמעגען, מיר וואונדערען זיך און מיר ליארמען און פילדערען אין אלע גאסען, אין אלע ווינקעליך ווי אויף די גרעסטע זעלטענהייט.

די יודישע וועלט.

עסטרייך. — די ארבייט פון אקציאנסקאמיטעט. דר. הערצל האט פערבראכט א וואך אין פאריז און דעם 10-טען יוני קומט ער אין לאנדאן, די חברה „מאקאבעער״, פון וועלכע דר. הערצל איז א עהרענמיטגליעד, וועט בענוצען די געלעגענהייט צו געבען צו זיין עהרע א מיטאג מיטוואך $^{10}/_{6}$ אין ס׳ דזעמס רעסטאראן, וואו ה׳ זאנגוויל וועט זיין דער פארזיצענדער. וואהרשיינליך וועט דר. הערצל נישט מעהר עפענטליך ארויסטרעטען אין לאנדאן אויסער אויף דעם מיטאג. סיר פרענסיס מאנטיפיארי וועט זיין צווישען די געסט. (דזואיש קראניקל).

— דעם „דזואיש קראניקל״ שרייבט מען אויס קאנסטאנטינאפאל: איך קאן אייך פערזיכערן, אז דר. הערצל האט פערלאזען קאנסטאנטינאפאל מיט א וויכטיגען ערפאלג. דר. הערצל האט אויפ׳ן סולטאן געמאכט זעהר א גוטען איינדרוק און ער איז איצט א בעליעבטע פערזאן אין קייזערליכען פאלאץ. דער קאנגרעס איז געווארען אבגעלעגט וואהרשיינליך ביז אקטאבער איבער 2 סבות: כדי מען זאל זיך קענען גוט איבערלעגען וועגען ראפארט, וועלכען דר. הערצל וועט קירצליך געבען זיינע קאלעגען פון אקציאנס-קאמיטעט, און ווייל מען דארף געלד צום אויספיהרען די ענינים, וועלכע קענען ווערען פארגעלעגט דעם קאנגרעס נור פארטיגערהייט. אויב די בעוועגונג וועט גוט געהן פינאנציעל, וועט דר. הערצל אפען פארלעגען די זאך. לויט די נייעסטע ידיעות זענען גרויסע רוסישע שטאאטסמענער גוט בעקאנט מיט דעם ענין פון ציוניזם און זענען נוטה צו איהם.

*

רוסלאנד. — הונגער. נאך דער דעפעשע, וואס דער אדעסער קאמיטעט צו שטיצען די נויטבעדערפטיגע האט צושיקט צו אלע יודישע צייטונגען, האט ער בעקומען פון דער רעדאקציע „וואסחאד״ 2000 ר׳, פון רעד׳ „המליץ״ 500 און אויס באקו 611 ר׳. מיט דער קליינער סומע האט דער קאמיטעט ווייטער אנגעהויבען זיין ארבייט. ער האט אויך אנגעהויבען צו געבען שטיצע דער שטאדט קאלאראש, וועלבע ליירט זעהר פיעל פון הונגער און טיפוס און וועלכע האט ביז אהער נישט בעקומען קיין שום הילף. ווי ווייט דאס שטעדטיל איז געפאלען קען מען ארויסזעהן פון דעם חשבון פון דער קאנטאר עהרליך, דורך וועלכע עס פלעגט דורכגעהן 90 פראצענט סחורות, וואס ווערט ארויסגעפיהרט אויס קאלאראש. בעת אין יאהר 1899 האט מען ארויסגעפיהרט אין די חדשים פון יאנואר ביז אפריל 450,000 פוד פערשיעדענע פרוכטען וכדומה, האט מען אין יאהר 1900 אין דערזעלבער צייט ארויסגעפיהרט נור 103,000 פוד און אין יאהר 1901 נור 32,000 פוד. ארבייטער אויפ׳ן טאג, וועלכע פלעגען פערדיענען מאנאטליך 15—40 רובל און צייטענווייז 50—60 ר׳, האבען היינטיגס יאהר פערדיענט 1—2 רובל מאנאטליך. אויסערדעם געהען ארום גאר ליידיג א סך טרעגער, פורמאנעס, קליינע הענדלער, אויפקויפער אויף דערפער, קאמיסיאנערען א. ז. וו.

— דער מיניסטער פון אינערען האט ניט בעשטעטיגט דעם בעשלוס פון דער סעוואסטאפעלער דומע, אויפצונעהמען 2 יודישע דעפוטאטען נאטאנזאהן און גידאלעוויטש, ווייל סעוואסטאפאל געהערט נישט צו דער יודישער טשערטא.

— אלע יאהר פאהרען זיך צונויף אין אדעס יונגע לייט פון דער פראווינץ, כדי צוצוגרייטען זיך פאר הויזלעהרער אדער עלעמענטאר לעהרער. די יונגע לייט קומען נעביך אב אין אדעס, ווייל זיי האבען נישט דארט קיין שום מקור אויף פרנסה, און נור וועניגע פון זיי קומען צו א „תכלית״. אפילו די וועניגע, וועלכע דערגרייכען שוין נאך פיעל מאטערניש זייער ציעל, קומען ארויס זעהר שלעכטע לעהרער, ווייל, זענענדיג אין אדעס, האבען זיי נישט קיין וועגווייזער און קיין לעהרער. נישט לאנג האבען איינינע יודישע ליטעראטען צוזאמען מיט דעם מיטגליעד פון דער פעטערבורגער חברה צו פערברייטען בילדונג צווישען יודען ה׳ פ. לאנדער זיך געהאלטען איין עצה און אויסגעארבייט איין פלאן, ווי צו פערבעסערן דאס צוגרייטען פון די לעהרער. צו זיין וועגווייזער, פאר די לעהרער האבען גענומען אויף זיך אבראמאוויץ, א. גינצ-

בערג, בן־עמי (ראבינאוויץ), י. ח. רבניצקי, ראבינער טשערנאוויץ און לעהרער טראצקי. וועגען דעם ענין ווערט פארגעלעגט א רעפעראט דער חברה צו פערברייטען בילדונג אין רוסלאנד.

— אין אדעס וועט קירצליך ענטשטעהען איין ארטעל פון בעקער אויס 20 מענשען, יודען און קריסטען. די ארטעל איז געגרינדעט דורך ה' קענצש־מאכער אין דער פארם פון די ארטעלען, וועלכע ווערען געמאכט פון ה' לעוויטסקי.

— דורך די סטאראניעס פון ראסטאווער ראבינער ה' דר. אייזענשטאדט זענען צוגעלאזען געווארען צום עקזאמען אין דער ראסטאווער שטעדטישער שולע די תלמידים, וועלכע האבען געענדיגט די תלמוד־תורה ביי דער גרויסער שול. די אטעסטאטען, וועלכע די תלמידים בעקומען פון דער שטעדטישער שולע, גיט זיי זכיות אין מיליטערדיענסט.

— דער סענאט האט בעשטימט, אז כדי עס זאלען אומעטום גלייך אנגעווענדעט ווערען די תקנות וועגען אנצונעהמען יודען אויף רעגירונגסשטעלען, זאל מען פערעפענטליכען, אז פון דעם אלגעמיינעם געזעץ, וועלכעס פערוועהרט אנצונעהמען יודען אויף רעגירונגסשטעלען, ווערען געמאכט אויסנאהמען: 1) פאר יודען, וועלכע האבען דעם טיטעל דאקטאר, מאגיסטער, קאנדידאט אדער וועלכע האבען געענדיגט דעם קורס מיט א דיפלאם פון ערשטען גראד. 2) פאר יודען, וועלכע האבען דיפלאמען אויף ארצט; אזעלכע ווערען צוגעלאזט צו רעגירונגסשטעלען נור אין מעדיצינישע ענינים. 3) פאר יודען, וועלכע האבען דעם טיטעל אינזשענער־טעכנאלאג, וועלכע ווערען צוגעלאזט צו שטעלען נור אין טעכנישע ענינים. 4) פאר יודען, וועלכע האבען געענדיגט ערדטאקסאטארישע קלאסען — נור אין גובערנסקע מעסט־אבטהיילונג.

— דער „נאוואיע ווער" ברענגט אין נאמען פון דעם „קאווקאז" די פאלגענדע ידיעה: דעם $^{18}/_{4}$ האט מען פארגעשטעלט אין טיפליסער טעאטער די בעקאנטע אנטיסעמיטישע דראמע „קאנטראבאנדיסטען" פון ליטווין און קרילאוו. בשעת דער פארשטעלונג האבען 9 סטודענטען, וועלבע זענען געוועזען אין טעאטער געמאכט א גערודער און געשטערט די אקטיארען צו שפיעלען. מען האט געווארפען איין איי אין פובליקום, וועלכע האט געטראפען א פאליציאנט. נאכדעם ווי מען האט אייניגע מאל געפרופט איינצורוהיגען דעם עולם, האט די פאליציי ארויסגעפיהרט די אונרוהמאכער.

דאן האט זיך פאר דעם טעאטער פערזאמעלט א המון פון 1000 מענשען, און אונטערגעהעצט פון די ארויסגעטריעבענע, האבען זיי אנגעהויבען צו מאכען א רעש. אייניגע האבען געווארפען שטיינער די פאליציאנטען און סאלדאטען, וועלכע האבען געוואכט נעבען טעאטער. דאמאלס האט דער פאליציימייסטער ארויסגערופען 50 קאזאקען און מיט זייער הילף האט ער איינגעשטילט די אונרוהען אין אנוועזענהייט פון קוטאיסער גובערנאטער און פראקוראר פון אקרוזנאי סוד. דער פראטאקאל פון די אונרוהען צוזאמען מיט די ארעסטירטע מענשען זענען איבערגעגעבען געווארען דעם פראקוראר. בשעת די אונרוהען זענען פערוואונדעט געווארען 15 קאזאקען, 13 פאליציאנטען און 2 אפיציערען.

*

דייטשלאנד. — אין דייטשלאנד איז געגרינדעט געווארען א חברה אויף דעם ארט ווי די פאריזער „אליאנס" און די וויענער „אלליאנץ". אויף איינלאדונג פון 23 וויכטיגע קהל'שע מענשען אין בערלין זענען זיך צוזאמענגעקומען אין בערלין ענדע מאי דעלעגאטען פון פיעל יודישע קהלות אין דייטשלאנד, כדי צו גרינדען א חברה אונטער דעם נאמען „הילפספעריין פון די דייטשע יודען". דער הויפטצוועק פון דער חברה איז צו געבען הילף די יודען אין מזרח־אייראפא. יעדער מיטגליעד וועט צאהלען נישט ווייניגער ווי 5 מארק יעהרליך. די חברה וועט ווערען געפיהרט דורך א צענטראל־קאמיטעט פון 75 מאן, וועלכע וועלען פון זיך אויסקלויבען 17 מענשען פאר איין אקציאנסקאמיטעט.

די ערשטע ארבייט פון דער חברה וועט זיין צו געבען הילף די רומענישע יודען און אויך נאכצופארשען, וואו עס איז נייטהיג צו גרינדען שולען אין די מזרח־לענדער.

*

שווייץ. — אין דער שווייץ זענען דא 12,300 יודען, וועלכע זענען פרעסטענטיילס געקומען אין דעם לאנד אויס עלזאס מיט 30—40 יאהר צוריק. זיי וואהנען אין די גרויסע שטעדט ציריך, גענף, באזעל, בערן, לאשא־דעראן, לאזאן און אנדערע, און פערנעהמען זיך על פי רוב מיט האנדעל. זיי האבען גרויסע געשעפטען פון פערטיגע קליידער א. ז. וו. די לעצטע 15 יאהר האבען זיך דארט בעזעצט 3000—4000 יודען אויס רוסלאנד און רומעניען. זיי זענען די ארימסטע צווישען די שווייצארישע יודען, און פערנעהמען זיך מיט מלאכות און קליינהאנדעל. וואס יודישקייט איז, ווייסען די שווייצארישע יודען זעהר ווייניג. זיי דאווענען און פערשטעהען נישט דעם פירוש המלות; זיי זענען מקיים די צערעמאניעס און ווייסען נישט זייער בעדייטונג. דער ערשטער פעריין פאר יודישע געשיכטע און ליטעראטור איז געגרינדעט געווארען דורך די רוסישע סטודענטען אין בערן.

*

ענגלאנד. — דעם $^{27}/_{5}$ איז געוועזען איין אסיפה פון צענטראלקאמיטעט פון דער ענגליש ציוניסטישער פעדעראציאן אין לאנדאן, אויף וועלכע עס זענען געקומען דעלעגאטען פון די לאנדאנער פעריינען און אויס דער פראווינץ. דער סעקרעטאר האט פארגעשטעלט א ראפארט אין וועלכען ער האט אויפגעוויזען, אז די צאהל פון די פעריינען האט זיך פערגרעסערט פון 75 אין מערץ אויף 79 אין מאי. די אלגעמיינע צאהל פון די מיטגליעדער איז 8,969.

אויף דער אספה איז ה' פרענסיס מאנטיפיארי אויסגעקליבען געווארען אלס פרעזידענט פון דער פעדעראציאן.

דעמזעלבען טאג אויף דער נאכמיטאג־אספה איז אנגענומען געווארען אויף דעם פארשלאג פון פרעזעס דער פאלגענדער בעשלוס: די אספה געוואהר ווערענדיג מיט פערגניגען וועגען דער אאודיענץ, וועלכע דער סולטאן האט געגעבען ה. דר. הערצל, ה' וואלפסאהן און ה. אסקאר מארמארעק, דריקט אויס איהר פערעהרונג די אנפיהרער פון דער בעוועגונג פאר זייערע בעמיהונגען און צוגלייך זייער צוטרוי און איבערגעבענהייט צו זיי און צו דער ציוניסטישער פראגראמע.

— די קריסטליכע סעקטע „שומרי שבת" אין ענגלאנד האבען אבגעהאלטען איין אספה אין סוף מאי. דער צוועק פון דער אספה איז געוועזען צו איבערצייגען דעם פאלק וועגען דער הייליגקייט פון שבת און צו געפינען די בעסטע מיטעל ווי אבצוהיטען דעם דאזיגען טאג. דאס אבהיטען פון זונטאג אנשטאט שבת, זאגען זיי, איז אומשטאנד נור אבצושוואכען די יראה פאר גאט'ס תורה, און ווען קריסטען ווילען באמת מקיים זיין גאט'ס געבאט, מוזען זיי צוריקקעהרען צום שבת און אבהיטען איהם ווי עס שטעהט אין דער תורה. דער „דזואיש קראניקל", וועלכער ברייננגט די ידיעה, בעמערקט אז א סך יודען וואלטען זיך געמעגט אבלערנען ווי צו האלטען שבת פון די דאזיגע קריסטען.

*

אמעריקא. — דאס סטאטיסטישע בירא פון ניו־דזערסי האט פערעפענטליכט אייניגע ידיעות וועגען די יודישע קאלאניעס אין ניו־דזערסי (פעראייניגטע שטאטען פון אמעריקא). פון די ידיעות ווערען מיר געוואהר, אז די אונטערנעהמונג, וועלכע איז געמאכט געווארען מיט 20 יאהר צוריק, איז זעהר געראטהען, און 4 יודישע קאלאניעס, וועלכע ליעגען נאהענט איינע פון דער אנדערער, געפינען זיך אין א בליהענדעם צושטאנד.

די קאלאניע „אליאנס" איז געגרינדעט געווארען אין 1882 יאהר דורך ניו־יארקער בעלי צדקה, וועלכע האבען געקויפט 1100 אקער ערד אין סעזאם פאר רוסיש־יודישע עמיגראנטען. 250 עמיגראנטען זענען געקומען אויפ'ן ארט, געטראפען אלעס נייטהיגע צום בעזעצען זיך און בעקומען יעדער 15 אקר ערד אויף אויסצאהלען במשך 33 יאהר. איצט איז „אליאנס" א לעבעדיגע, מונטערע קאלאניע, רייך מיט אקערפעלדער און וויינגערטנער. אונטער אמעריקא'ס פרייען הימעל זענען די קאלאניסטען געווארען מוטהיג, פרעהליך און זעלבסטשטענדיג.

די צווייטע קאלאניע „ראזענהיין" איז ענטשטאנען אויף דעמזעלבען אופן און היינט פערמאגט זי 800 איינוואהנער, איין אייזענבאהן, טעלעגראף, טעלעפאן, 200 הייזער, שפייכלער און שטאלען. די קאלאניסטען האבען שוין אויסגעצאהלט $50^{0}/_{0}$ פון זייערע חובות. אין דער קאלאניע זענען איינגעפיהרט די בעסטע אופנים פון לאנדווירטשאפט.

די קאלאניע „וואודביין" בעווייזט קלאר ווי מיט ענערגיע און פלייס קען מען מאכען פון א וויסטע איין גן־עדן. אין דער קאלאניע איז געגרינדעט געווארען א לאנדווירטשאפטליכע שולע דורך באראן הירש, וועלכע פלאנצט איין ליעבע צו ערדארבייט צווישען יודען. די שולפערמע פערמאגט 270 אקר ערד, א דרוקעריי, א חעמישעס לאבאראטאריום און א ביבלאטהעק. די מילכפראדוקטען פון דער פערמע זענען פראכטפאל און בכלל איז זי מוסטערהאפט איינגעריכטעט. די גאנצע ערד אין דער קאלאניע פערנעהמט 5300 אקר און יעדער קאלאניסט האט צו 15 אקר. די קאלאניסטען זענען גרעסטענטהיילס פון רוסלאנד און רומעניען, די העלפט האבען אייגענע הייזער און פון 50 פערמען האבען שוין 16 אויסגעצאהלט אלע זייערע חובות. די יודען לעבען זעהר גוט מיט די קריסטען (די קאלאניע בעשטעהט פון 160 יודען און 34 קריסטען). אין דעמזעלבען גוטען מעמד געפינט זיך אויך די קאלאניע „כרמל".

אלגעמיינע וועלט נייעס.

רוסלאנד. — פערענדערונגען אין די שולען. עס ווערט געפלאנט איינצופיהרען איין ארט פון מיטעלשולען, נישט צווייערליי — גימנאזיעס און רעאלשולען ווי ביז היינט. אין די מיטעלשולען וועלען זיין 7 קלאסען. לאטיין וועט מעגען לערנען, ווער עס וועט וועלען. דאסזעלבע וועט אויך זיין מיט דער ענגלישער שפראך. גריכיש וועט מען לערנען נור אין 5 גימנאזיעס: אין פעטערבורג, מאסקווא, קיעוו, ווארשא און יוריעוו. לאטיין וועט מען אנהויבען לערנען פון 5־טען קלאס אן. דאס פראגראם פון די ערשטע 3 קלאסען וועט ווערען צוגעפאסט צו דעם פראגראם פון די אנפאנגס שולען. ווייטער וועט מען איינפיהרען אייניגע נייע למודים, ווי די בעקאנטשאפט מיט די געזעצען פון לאנד, מען וועט פערגרעסערען דאס פראגראם פון נאטורוויסענשאפט, געאגראפיע און געשיכטע. אלע, וועלכע ענדיגען א מיטעלשולע, וועלען קענען איינ־

טרעטען אָהן עקזאַמען אין אוניווערזיטעט אויף דעם מאַטעמאַטישען פאַקולטעט; אויף יוריסט און דאָקטאָר וועלען קענען שטודירען נור אַזעלכע, וועלכע האָבען אין גימנאַזיום געלערנט לאַטיין, אָדער וועלכע האָבען ביים אַריינטרעטען אין אוניווערזיטעט געהאַלטען איין עקזאַמען אין לאַטיין, און אין די פילאָלאָגישע אַבטהיילונג פון אוניווערזיטעט וועט מען צונעהמען נור אַזעלכע, וועלכע האָבען געלערנט לאַטיין און גריכיש.

— דער רוסישער קייזער האָט מנדב געוועזען פאַר די פינסקער נשרפים 10,000 רובל.

— עס איז געשטאָרבען אין מאָסקווא דער מיליאָנער ג. ג. ס א ל א ד א װ נ י ק א װ. ער האָט געלעבט כל ימיו זעהר איינפאַך און קאַרג. פון זיין פערמעגען האָט ער קליינע סומען אָבגעזאָגט זיינע קרובים (קינדער האָט ער נישט געהאַט) און דעם רעשט בערך 36 מיליאָן רובל — אויף צדקה-זאַכען, 12 מיליאָן אויף עפענען נייע גימנאַזיעס פאַר מיידליך, 12 מיליאָן אויף אַנ-פאַנגסשולען, וועלכע זאָלען זיין אונטער אויפזיכט פון דער זעמסטווא, און 12 מיליאָן אויף בויען הייזער מיט ביליגע וואָהנונגען פאַר אָרימע לייט.

*

איטאַליען — דער רוצח פון איטאַליענישען קעניג ה ו מ ב ע ר ט האָט זיך דאָס לעבען גענומען, ער איז געווען אָבגעמשפט אויף אייביגע טורמע. די ערשטע 7 יאָהר האָט ער געדאַרפט זיצען אין זיין קאַמער. נישט רעדען מיט קיינעם אַ וואָרט און נישט זעהען קיין מענש אויסער דעם דירעקטאָר פון דער טורמע, דעם דאָקטאָר (אין פאַל פון אַ קראַנקהייט) און דעם גלח (פאַר דעם טוידט); נאָך די 7 יאָהר האָט ער געמעגט אַרויסגעהן שפּאַצירען צוזאַמען מיט די איבריגע אַרעסטאַנטען, אָבער נישט רעדען מיט קיינעם. זיין קאַמער האָט 4 מעטר די לענג און $2\frac{1}{4}$ מעטר די ברייט. די טהיר איז בעשלאָגען מיט אייזען און פערמאַכט מיט קראַטעס. דעם מאַטראַץ פלעגט מען אין דער פריה צו-נעהמען, כדי דער אַרעסטאַנט זאָל נישט קענען שלאָפען ביי טאָג. עס איז נישט קיין וואונדער, אַז דער אַרעסטאַנט האָט נישט געקענט לאַנג אויסהאַלטען און געפונען איין עצה ווי פטור צו ווערען פון די יסורים.

*

ארץ ישראל. — אין ארץ ישראל זענען דאָ אין גאַנצען 2 אייזענ-באַהנען: י פ ו — י ר ו ש ל י ם און ב י י ר ו ט — ד מ ש ק. די ערשטע האָט געגעבען יעהרליך אַ גרויסען היזק און איז איבערגעגאַנגען פער ליציטאַציע אין אַנדערע הענד (ווי מען דערצעהלט געהערט דער גרעסטער טהייל אַקציעס צום פאַריזער ראָטהשילד), די צווייטע באַהן, האָטש זי טראָגט איין ריוח, מוז איצט אויך פערקויפט ווערען. דער דייטשער קאָנזול לעגט פאַר דייטשע קאַפּיטאַליס-טען אָבצוקויפען די דאָזיגע אייזענבאַהן.

*

— ד י נ ק מ ה פ ו ן א י י ר א פ אַ, די צייטונג Paris-Nouvelles מאַכט אַ חשבון אַז די חינעזער האָבען אין דער צייט פון די לעצטע מלחמות און אונרוהען אויסגעהרג'ט 242 אייראָפּעער. דאַגעגען האָבען די אייראָפּעער אויס-געהרג'ט חינעזער צעהנדליגע טויזענדער.

— דר. ע נ ג ע ל ס, דער פיהרער פון דעם סטאַטיסטישען ביוראָ אין בערלין האָט אַרויסגעגעבען אַ חשבון פון די מענשען און געלד, וואָס האָבען אָבגעקאָסט די לעצטע מלחמות פון 1850 ביז 1890.

	געהרג'ט געוואָרען מענשען	מיליאָנען מאַרק
די קרימער מלחמה	750,000	7,960
איטאַליענישע מלחמה אין 1859	45,000	1,200
דענישע מלחמה	3,900	140
אַמעריקאַנישע מלחמה פון 1861—1866	800,000	27,200
פרייסיש עסטרייכישע מלחמה 1866	45,000	1,220
מעקסיקאַ — קאָחינכינאַ	65,000	800
פראַנצויזיש פרייסישע מלחמה 1870/1		
אויף פראַנצויזישער זייט	150,000	12,000
אויף דייטשלאַנדס זייט	60,000	—
בולגאַריש סערבישע מלחמה	25,000	709
רוסיש טערקישע מלחמה	250,000	4,600
געגען אשאַנטע מאַלאַבעלע	30,000	35
אַפגאַניסטאַנער מלחמה	25,000	52

סך-הכל זענען געהרג'ט געוואָרען 2 מיליאָן 253 טויזענד מענשען און די מלחמות האָבען געקאָסט 47,916 מיליאָן מאַרק. אין דעם איז נישט גערע-כענט דער שאָדען, וואָס די וועלט האָט געהאַט פון די קראַנקע און פערוואונדעטע.

הערבסט-מאָטיוו.

אַך, שלעפריג שלעפּט זיך דאָס לעבען,
עס קריכט ווי אַ וואָרעם די צייט;
עס האָט מיר חלשות פערגלייווערט
און קערט פון אַ זייט אויף אַ זייט.

די וואַרימע, ליכטיגע שטראַהלען
זיי זענען זיך ערגיץ אַוועק;
און שרעקליך פערוואָמערט פון דענסטמאַל
פערברייננג איך די בלייבינקע טעג.

פון אויבען די הימלען, די גרויע,
זיי הייגען כמעט אויפ'ן קאָפּ;
און האָבען אַ פּנים פון זקנים
און טריפען אַלץ טרעהרען אַראָב.

די טרעהרען, זיי טריפען און דרינגען
דורך חמאָרע טומאַנען אַרוים,
און פאַרבען אין סערענקען קאָליער
די גאַסען און הייזער דורכאויס.

די הימלען, די לופט און די גאַסען —
אַלץ אומעטיג, סערע און שיוו,
און שטענדיג עס רייסט זיך און וואָיעט
אַ קלעגליך-געוואַלטיג מאָטיוו.

אַלץ עפּים עס רייסט זיך און וואָיעט,
און שליידערט די וואָלקענס פאַרביי:
דאָס אָטהעמט דער כעסן — דער אָסיען,
און זינגט זיינע ליעדער דאַביי.

ער אָטהעמט און טרייסעלט די בוימער
און מאַכט זיי נאַקעט און בלויז;
ער וויקעלט די ערד אין תּכריכים
און הרגעט די בלום און די רויז.

ער אָטהעמט און קלאַפּט מיר אין פענסטער,
און שטערט מיר מיין רוהע און פריעד;
ער פייפט זיך זיין רציחה פונאַנדער,
און זינגט מיר אונענדליך זיין ליעד.

ער זינגט מיר פון עלענד און פיין,
ער זינגט מיר פון אָרמוט און נויט;
ער זינגט מיר פון פוילנים און שוידער,
ער זינגט מיר פון קראַנקהייט און טויט.

ער זינגט — און עס האַפּט ביי'ן נשמה
אַ משונהדיג בייגקען און שמאַרץ;
עס ציהט מיר אַריבער אַ שוידער
און צופּט מיין צווייטאַגטעס האַרץ.

עס צופּט מיר, אוי גוואַלד, און עס שוידערט
און עפּים, איך ווייס ניט אַליין,
צושמעלצט מיין פערגלייווערטע זעלע
און רייסט מיר אַרוים אַ געוויין.

א. וואָלט.

דריי חופּות.

צוויי רויטע און איינע א שוואַרצע.

דער צווייטער טהייל.

זעקסטעס קאַפּיטעל.

דאָס שווערסטע ביי אונז, דאָס וואָס אַ בעל תשובה נעמט ביי אונז אויף זיך, אָבצוקומען פאַר די שווערסטע זינד — דאָס וואַנ-

דערן, „גלות ליידען", איז אין וואונדער־לאַנד זעהר א לייכטע זאַך און פערשאַפט נאָך פיעל פערגניגען.

דאָ, וואו מענשען זענען גוט, איז אַלץ גוט; פיהלט מען זיך אומעטום היימיש.

אויף וואס דו וואַרפסט איין אויג, דאָס בעגעגענט דיך מיט נחת, מיט שלום; דאָס שמייכעלט דיר אַקעגען, פון קלענסטען גרעזיל אין וואַלד ביז דער העכסטער, צום הימעל געוואַקסענער סאָסנע, ביז'ן שטאַרקסטען, צולייגטען דאָמב — לאַכט דיר אַלץ אַקעגען! טויזענדערליי פאַרבינע שוואָמען ניקען דיר צו מיט די פיינע קאַפעלושען; די בלימליך רוקען אַרויס פון גראָז די קעפליך און רופען דיר צו: „גוט מאָרגען"!" הויך־געקריינטע בוימער פערבעטען דיך אין זייער שאָטען צום זיסען אבּרוהען...

טרעפסט די א האַלצהעקער אין וואַלד, לעגט ער, אַז ער דערזעהט דיך נור, די האַק פון האַנד אַרויס און געהט מיט דיר, ווייזט דיר, וואו, פון וועלכען בוים עס רינט א דערפרישענדיגער זאַפט; וואו, פון וואַנען עס שפּרינגט אַרויס א העל־לעבענדיגער קוואַל; וואו, אויף וועלכע בוימער עס האַלטען זיך ביהנען מיט האָניג... אַלץ וואָס דיין האַרץ נור פערגליסט!

אַזוי גוט איז דיר אויך דאָס פעלד, וואו דער פויער אַרבייט מיט געזאַנג; הערצליך בעגריסט ער דיך און ווייזט דיר, וואָס זיין „קאָביאַלקע" מיט מילך און ברויט איז פאַר דער זון בעהאַלטען. — „עס", בעט ער זיך; און איבער זיין קאָפּ פליהען אַרום זינגענדיגע שוואַרען פון פייגעל, ער יאָגט זיי נישט, ער קאַרגט זיי קיין קערנדיל נישט, גאָטס ברכה איז פאַר אַלע און זיי פליהען אַרום איהם און זינגען איהם צו צו דער אַרבייט... און די פייגעל דערקענען באַלד, אַז דו ביסט א פרעמדער, און בעגריסען דיך, און זינגען דיר א זמר — אַ גרים פון דער היים... „געוועזען דאָרט" — הייסט עס – געוועזען! אַלע, ברוך השם, געזונד!"

און וואו דו לעגסט דיין קאָפּ נישט אַנידער, אויף גינגאַלדערנעם ווייכען מאָך אויף גאַלער ערד, אויף אַ האַרטען, דאַכט זיך, שטיין — שלאָפסט דו אַלץ רוהיג און געזונד איין... שמעקענדיגע ליפטליך שוועבען דיר אַרום פנים, רוימען דיר די שענסטע חלומות אין אויער אַריין, און ווינשען דיר: „שלאָף, גוטער מענש, שלאָף— דאָ וועט דיר קיין בייז נישט געשעהן".

אין שטאָדט איז אויך נישט ערגער.

די הייזער זענען אָפען ווי די מענשליכע הערצער! דו געהסט דורך דער גאַס און די, וואָס אַרבייטען אין טיהרען און פענסטער. בעגלייטען דיך מיט גוטע אויגען, מיט האַרציגע ווערטער: „געה" אָדער „קום געזונד" הייסט עס און מען טהיילט זיך מיט דיר מיט'ן לעצטען ביסען, מיט'ן לעצטען טראָפּען...

נאָר וואונדערלאַנד האָט אויך איין עק און שלמה דער זיבענאונ־צוואַנציגסטער און זיין טאָכטער די בת מלכה זענען, פערקליידט אין שמאַטע־קלויבער, שוין אַריבער די גרעניץ...

אַזוי האָט די טויב געהייסען... ווייט, ווייט פון לאַנד; אין דער פרעמד וועט זיי קיינער נישט דערקענען!

און זיי וואַנדערן ווייטער, און וואָס ווייטער פון דער גרעניץ, ווערט אַלץ די רייזע שווערער און לעסטיגער. אַנדערע שטעדט, אַנדערע פעלדער און וועלדער, עס האָט זיך אַלץ איבערגעביטען; קלוגע און שלעכטע מענשען וואָהנען אײַנשטעדט און זיי האָבען זיך אַליין אין די הייזער ווי אין תפיסות פערשלאָסען, אויף שלעסער און ריגעל פערמאַכט!

יעדער טויער איז בעוואַכט; ביי יעדען טויער קוקט מען דיך אָן מיט חשד, אויגען און מיילער פרעגען דיך: ווער ביסט דו? ווּעמען האָסט דו דאָ?

בפרט אויף מיסט־קלויבער קוקט מען בייז! יעדער רוקט זיך אָב, ער זאָל זיך נישט אָבווישען אינ'ם שמוץ; „ווייטער, ווייטער, מיסט איז אונטער דער שטאָדט, דאָרט קלויבען אַלטע ווייבער די אַלטע שמאַטעס! אהין; אהין;" טרייבט מען זיי פון די שטעדט. און די אַלטע ווייבער אונטער דער שטאָדט טרייבען זיי אויך אַוועק, „אונזער מוסט — נישט פאַר פרעמדע געמאַכט; אונזער חזקה! היימישע האָבען אויך קוים גענוג!" און דער מלך מיט דער בת מלכה וואַנדערן אַלץ ווייטער און ווייטער...

און דער האָלץ־העקער אין וואַלד קוקט אויף זיי מיט בייזע אויגען, און דער פויער אויפ'ן פעלד ענפערט אויף „גאָט־העלף" מיט אַ מאוסער קללה...

— פאַר וואָס טאַטישי, פרעגט שולמית — זענען זיי אַזוי בייז?

— „ווייל זיי אַרבייטען שווער און אָהן חשק; ביי דער אַרבייט אָהן נשמה קען נישט געראַטען; וואַקסען דערנער צווישען די זאַנגען, און כל'עס בייז אין די געדאַנקען אריין! פערשאַלטענע מענשען זענען זיי. פערשאָלטען איז זייער אַרבייט, פערשאָלטען דער וואַלד און דאָס פעלד... מיט חיות רעות איז פול דער וואַלד, מיט דערנער דאָס פעלד און מיט קללות דאָס האַרץ; זיי זענען אויך דערנער, ברענענדיגע דערנער!"

און קיין פרייען פויגעל אין דער לופט זעהט מען נישט; מען שיעסט צו זיי, צו ליעב דעם קלענסטען נוצען, און אויך גלאַט אַזוי פאַר שלעכטקייט, דאָס האַרץ אָבצוקיהלען אָדער א קונץ צו בעווייזען — ענטלויפען זיי, די פייגעל... פליהען זיי שטיל דורך אין פערוואָלקענטע שטומע נעכט און קיין מענשליך אויער האָט שוין לאַנג זייער געזאַנג נישט געהערט...

און אויך קיין בלומען זעהט מען נישט... אויסגעריסען ווערען די בלומען; אויף זייער אָרט, ווערט עפּיס ניצליכס פערזייעט... און אַלע היימישע חיות און בהמות האָט מען אויסגעקוילערט און אויפגעגעסען...

און אַ מענש אָהן בלומען, פייגעל און היימישע חיות קען קלוג זיין, אָבער נישט גוט... יעדער האָט נור זיך אין זינען, און ווער עס קען זיך אַליין נישט העלפען און הויבט אָן פאַלען, פאַלט ער; און עס וועט איהם קיינער קיין האַנד נישט אויסשטרעקען אונטערצוהאַלטען, קיין ביססען דערלאַנגען, דאָס האַרץ צו דערקוויקען, קיין טראָפּען וואַסער די ליפען זאָלען נישט פערברענען!

און ווער עס פאַלט אַרויס פון דער קאָלעע, פאַלט אַנידער און שטאַרבט אין דער שטיל אָדער הויבט זיך אויף, אַנדערע אויף זיין אָרט צו טייטען...

און פול זענען די טראַקטען מיט רוצחים און גזלנים, און פול מיט מיליטער און פאָליציי, וואָס יאָגען זיי נאָך טריט ביי טריט...

און די לופט איז פול נישט מיט געזאַנג, נאָר מיט קללות און געשיסעריי...

און דאָ וואַנדערט דער מלך מיט דער בת מלכה אין שמאַטע־קלויבער פערשטעלט; דאָס געלד וואָס זיי האָבען געהאַט. איז זיי אויסגעגאַנגען, צום אומגליק האָבען זיי נאָך פערבלאָנדזעט, פרעגען זיי פון וואַנדערלאַנד, לאַכט מען זיי אויס: עס איז אין ק י י ן גע־

אָגראַפיע קיין „וואונדערלאַנד" נישט בעצייכענט! אַלטע ווייבער פלע־
גען אַמאָל פּלוידערן פון וואונדערלאַנד, אַלטערטהומס־פאָרשער האָבען
אַמאָל אַזוינע אַלטע קינדער־ליעדער נעפונען, וואָס האָבען פון אויס־
געטראַכטען וואונדער־לאַנד געזונגען, נאָר היינט האָט מען דאָס אַלץ
פערוועהרט... דעם קליינסטען קינד טאָר מען היינט קיין שקרים נישט
דערצעהלען; אמת גילט, ריינער נאַקיטער אמת...

— „משוגעים!" שאָקעלט מען מיט די קעפּ.

וואָלטען זיי היימישע געוועזען, וואָלט מען זיי אפשר אין
דול־הויז פערמאַכט: פרעמדע היילען און שפּייזען וויל מען נישט,
טרייבט מען זיי: ווייטער, משוגעים! ווייטער, ווייטער;

און פון אַנשטעל איז איין אמת געוואָרען!

דער מלך מיט דער בת מלכה זענען אמת'ע שמאַטע־קלויבער גע־
וואָרען...

כל זמן עס איז זומער געוועזען, האָבען זיי זיך נאָך אויף זייער
מזל נישט בעקלאָגט... „די טויב ווייסט וואָס זי האָט געהייסען. עס וועט
זיך אַלץ אויסלאָזען צום גוטען", טראַכט דער מלך שלמה, און שולמית
טרייסט זיך מיט איהר איינציגען געדאַנק: מיין פאָטער וועט לעבען, לע־
בען! געלויבט איז נאָט, עס וויל קיינער אויף מיר נישט קוקען!"

מאַנכעס מאָל האָט זי דאָך געזיפצט. צי האָט זי אַהיים געבענקט,
צי קען זי, ווי דער פאָטער שמייכעלט אום איהר מיט נוטען, דעם קונסט־
שטיקער ביי דער גרעניין נישט פערגעסען? נאָר עס האָט זיך נאָך לייכט
געזיפצט...

אַנדערש איז אָבער געוואָרען ווינטער־צייט.

אַ שווערער ווינטער, וואָס מען זעהט גאָר נישט אין וואונדער־
לאַנד, האָט פערקאַוועט די ערד. פּלוצלינג איז ער אָנגעקומען, ווי אַ
ווילדער רוצח בעפאַלען, און נאָך זיין ערשטען הויך איז געפאַלען אַ
רעגען פון דערפרוירענע פייגעל...

און אַלץ איז שטאַר און נעפרוירען...

און אויף שלמה'ן דעם זיבענ־און־צוואַנציגסטען איז אַ שווערע
שטראָף געקומען ווי אויף זיין אוהר־אוהר־עלטער זיידען...

אין צעריסענע קליידער וואַנדערט ער מיט שולמית זיין טאָכטער;
פערהונגערט, דערפרוירען... אפשר וואָלט ער אויך שוין גערופען: „אני
שלמה", נאָר ער ווייסט, אַז דאָ גלויבט מען נישט, נישט נור אין שלמה,
נאָר אפילו אין זיין מלוכה—אין וואונדערלאַנד...

און „בעטלען" איז שטרענג פערבאָטען. אויף אַלע טיהרען און
טהויערען הענגען פערגילטע טעוועליך: בעטלען איז שטרענג פערבאָ־
טען... איינמאָל האָט דער אַלטער אויסגעשטרעקט די הענד און אַ בארמ־
הערציגע דאַמע האָט איהם נישט איבערגעגעבען דער פאָליציי און מיט
רחמנות דערלאַנגט—אַבראַשורע, זעהר אַ קלוגע; געהייסען האָט
זי: העלף דיר אַליין!

און ער העלפט זיך ווי ער קען. ער בויגט זיך איבער'ן מיסט אונ־
טער דער שטאָדט און גראַבעלט מיט די פערשטאַרטע הענד. די אַלטע
ביינער קנאַקען... אַ פרייע וועלט, נור אַז מען איז מיסט־קלויבער, גלויבט
מען עס!

און אָקענען שטעהט די בת־מלכה... שוואַך זענען איהרע הענד,
פון פראָסט פּלאַצט איהר די דינע הויט, דאָס גראַב־אייזען לעכערט איהר
דאָס פלייש...

זי גראַבט, און טראָפּען בלוט רינען פון דער פערוואונדעטער האַנד
און ווערען צונעפרוירען צום גראַב־אייזען...

דאָס האָט דער אַלטער מלך קאַלט־בלוטיג צוזעהן נישט גע־
קענט.

ער האָט זיך צוויינט.

— האָסט געזינדיגט, טאָכטער! — האָט ער אויסגערופען מיט
ביטערקייט — און דאָס איז אונזער שטראָף...

— געזינדיגט? שטאַמעלט שולמית.

— יאָ, טאָכטער... שטאָלץ ביזט דו געוועזען אין האַרץ, זעהר
שטאָלץ! האָסט געוואָלט זיכער זיין מיט דיין גליק, אין דער האַנד
האַלטען... גאָט אָבער וויל נישט אַזוי! גליק איז נישט קיין פייגעלע צו
האַלטען אין שטייג! ער וויל, אַ מענש זאָל האָפען און גלויבען! מיט
האַלב־פערמאַכטע אויגען זאָל יעדערער נאָכגעהען זיין שטערן, זיין מזל,
אַזוי וויל ער!

שטיל וויינט שולמית, און שלמה זאָגט ווייטער:

— דאָס איז נאָטס שטראָף... מיר וועלען שוין דאָ בלייבען... מיר
וועלען שוין גלויבשטיין און וואונדערלאַנד צוריק נישט זעהען!

שולמית רעכענט אויך, אַז דאָ איז דער סוף פון אַלעס.

— צונד—טראַכט זי—מעג איך איהם אויסזאָגען אַלץ, אַלץ... זאָל
מיר חאָטש געהען פון דער וועלט אָהן סודות איינער פאַר'ן צווייטען,
מיט אָפענע הערצער! זאָל מיין פאָטער מיך אומזיסט נישט בעשול־
דיגען!

און זי פאַלט צו צום פאָטער, און נעמט איהם אַרום און, קושענ־
דיג און האַלזענדיג, דערצעהלט איהם אַלץ...

נישט שטאָלץ איז זי געוועזען, נור פאַר זיין לעבען האָט זי גע־
פאָרכט...

דער קוקו האָט געזאָגט, די כשוף־מאַכערין... ער וואָלט נור ביז צו
איהר חופה דערלעבט...

מיט קאַלטע, געפלאַצטע ליפּען קושט זי דער אַלטער שלמה:

— שרעק נישט, אויב אַזוי—רופט ער אויס מיט פרייד—וועט אונז
גאָט העלפען! וועט ער אונז נישט פערלאָזען...

אין דער זעלבער רגע האָט זיך דערהערט אַ דעמפּיג געקלאַנג פון
דער ערד און פון ווייטענס האָבען זיך צווי רייטער בעוויזען...

אויף ווילדע פערד, וואָס זענען ווי אָדלער נעפלויגען, מיט בלאַנ־
קע שווערטער אין די הענד.

— דאָס זענען זיי, דאָס! האָט איינער גערופען צום צווייטען, און
דאָ וועט זיין זייער עק!

— רוצחים! האָט שלמה אויסגעשריגען מיט שרעק און האָט אומ־
זיסט געזוכט מיט די אויגען איין אָרט, וואו צו ענטרינען, וואו זיך צו
בעהאַלטען! אַ פרייע פעלד, אָהן אַ הייל און אָהן אַ בוים...

— זאָל אונז בעסער די ערד איינשלינגען! האָט ער אויסגערו־
פען—איידער זיי אין די הענד אריין־צו־פאַלען!

(פאָרטזעטצונג קומט).

ל. פּרץ.

דרייפוסעס שריפטען.

צוריק קיין פראַנקרייך.

מאָנטאָג דעם 5־טען יוני, נאָך האַלבען טאָג איז אין מיין שטי־
ביל ניך אריינגעקומען דער נאַטשאַלניק פון די וועכטער און האָט
מיר איבערגעגעבען דאָס דאָזיגע פּאַפּיער.

„באַלד זאָלט איהר איבערגעבען דעם קאַפּיטאַן דרייפוס דעם
דאָזיגען בעשלוס: דער בית דין האָט אָרָאַנגעוומען דעם בעשלוס

„פון 22־טען דעצעמבער 1894 וועגען דעם פראָצעס פון אלפרעד „דרייפוס.

„לויט דער דאָזיגער בעשטימונג ווערט קאַפּיטאַן דרייפוס אויס „פערזאוטהיילטער, ער בלייבט נור בעשולדיגטער און מעג טראָגען זיין „אָפיצירסקען מונדיר.

„דאס שיף „ספאקס" געהט היינט ארויס פון פראַנקרייך צום „טייוועלס אינזעל, כדי צו ברייגגען דעם ארעסטירטען קיין פראַנקרייך. „גיט איבער דעם קאַפּיטאַן דרייפוס וועגען דעם בעשלוס פון בית דין „און וועגען דעם אָבגעהן פון דעם שיף „ספאַקס"..

מיין שמחה איז געוועזען אָהן אַ שיעור און ניט צו בעשרייבען. איך בין ענדליך אַרויסגעגאַנגען פון דער שרעקליכער געפענגעניש וואו איך בין געוועזען פערשלאָסען אַ צייט פון פינף יאהר, ליידענדיג פאר מיין פרוי און פאר מיינע קינדער מעהרער ווי פאר זיך.

נאך שרעקליכע יסורים איז דאָך געקומען די האָפנונגען אויף גליק, דער שיין פון אמת האט ענדליך אָנגעהויבען לייכטען פאר מיר אויך. נאָך דעם בעשלוס פון בית דין האב איך געגלויבט אַז אלע מיינע צרות האבען גענומען א סוף, אז איצטער זענען געבליבען אייניגע פארמאלנאסטען.

וועגען מיין געשיכטע האב איך גאָר ניט געוואוסט, אויסער דאָס וואָס איז פאָרגעקומען אין 1894. איך האב געגלויבט אין די גערעכטיגקייט פון גענעראל בואדעפר, איך האב געגלויבט אין דעם קאָפּ פון לאנד — אין פרעזידענט פעליקס פאָר. מיינע אויגען זענען ווי פערבונדען געוועזען די גאַנצע צייט און מיט יעדען טאָג ווייטער האב איך ווייניגער און ווייניגער געזעהן. אייניגע פאקטען, פון וועלכע איך האב זיך דערוואוסט די לעצטע חדשים, האב איך נישט פערשטאַנען. דאס ערשטע מאָל האב איך געהערט דעם נאָמען עסטערהאַזי, זיך דערוואוסט פון קאַפּיטאַן אנריים פאלשע פאפירען און וועגען זיין זעלבסטמאָרד. אַ שייכות אין דיענסט האב איך נור געהאט מיט פאָלקאָווניק פיקאַר. דאָס גרויסע ראנגלען זיך, וואָס עטליכע גרויסע מענשען האָבען פאָרגענומען אום צו געפינען ליכטיגקייט און אמת, איז מיר כלל ניט געוועזען בעוואוסט.

אין דעם פאַפּיער, וואָס מען האט מיר איבערגעגעבען, האב איך נור פערשטאַנען, אז מיין אונשולדיגקייט האט מען ענדליך מודה געוועזען און אַז דעם מיליטערישען בית דין בלייבט נור צו פעררּיכטען דעם פעהלער, וועלכען ער האָט געגען מיר בעגאַנגען.

אין דעם טאָג 5־טען יוני האב איך איבערגעגעבען, מען זאָל אַוועקשיקען מיין פרוי די דאָזיגע טעלעגראַמע: „מיט דער נשמה און מיט דעם הארץ בין איך מיט דיר, מיט די קינדער, מיט אלע. מיט איין אונענדליכער פרייד וואַרט איך אויף די מינוטען פון גרעסטען גליק, ווען איך וועל דיך צודריקען צו מיין הארץ. טויזענדע קושען".

אבענדס איז פון קאיענע געקומען אַ בריגאַדע זשאנדארען, וואס האבען פערביטען די וועכטער, וועלכע האָבען מיך ביז איצט געהיטען אלס פערברעכער. איך האָב געזעהן ווי די וועכטער האָבען אוועקגעווארפען זייערע פאסטען און עס האט זיך מיר אויסגעוויזען אז איך חאַפּ זיך אויף פון אַ שרעקליכען חלום. איך האב לאַנג געוואַרט ווען דאס שיף „ספאקס" וועט אָנקומען. דאַנערשטאַג אבענד האב איך פון דערווייטענס בעמערקט א רויך, באלד האב איך זיך דערוואוסט אז דאָס איז אַ מיליטער־שיף, נאָר עס איז שוין געוועזען צו שפעט, מען זאָל קענען צו דעם שיף צופאַהרען.

דעם 9־טען יוני פרייטאָג פריה 7 אַ זייגער האָט מען נאָך מיר פון „ספאקס" געשיקט אַ קליין שיפל. איך האב ענדליך אוועקגעלאָזט די פערשאָלטענע אינזעל, וואו איך האָב אַזוי פיעל געליטען. „ספאקס" איז געשטאַנען ווייט פון אינזעל. ווען מיר זענען צוגעפאָהרען צו דעם שיף, האָט מען אונז לאנג ניט ערלויבט אַרויפגעהן און אונז אזוי געהאלטען אין קליינעם שיפל מעהר ווי צוויי שעה. דער ים איז געוועזען זעהר אונרוהיג און אונזער קליין שיפל האט געשפרונגען אין די גרויסע חוואַליעס פון דעם אטלאנטישען אָקעאַן. איך בין געוועזען קראַנק, ווי אויך אלע אַנדערע, וואס האבען זיך אין דעם שיפל געפונען.

בערך 10 א זייגער האָט מען געגעבען אַ בעפעהל, אז מיר זאָלען ארויפגעהן אויף דעם שיף. דאָרט האָט מיך בעגעגנט איין אָפיציר, ער האָט מיך אַריינגעפיהרט אין איין קאַיוטע פאַר איין אונטער־אָפיציר, וועלכע מען האָט ספעציעל פאַר מיר אָבגעטהיילט. אין פענסטער זענען געוועזען אריינגעשטעלט אייזערנע גראַטעס (איך מיין, אז די גראַטעס זענען געוועזען די סבה, וואָס מען האט אונז אזוי לאנג ניט ארויפגעלאָזען אויף דעם שיף). די גלעזערנע טיהר האָבען אָבגעהיט צוויי וועכטער. אבענד האָט „ספאקס" זיך אראָבגענומען פון דעם אנקער און ער האָט אָנגעהויבען צו געהן.

מיט מיר האָט מען זיך אויף דעם שיף בעגאַנגען ווי מיט איין ארעסטירטען אָפיציער, איך האָב געמעגט שפּאַצירען אויף דער פאלובע איין שעה אין דער פריה און איין שעה פון אבענד, די איבריגע צייט בין איך געוועזען פערשלאָסען אין מיין קאַיוטע.

זונטאָג דעם 18־טען יוני זענען מיר אָנגעקומען צו די „גרינע אינזעלן" וואו דאָס שיף האט זיך אָנגענרייט מיט קוילען און האָט ווייטער אָנגעהויבען געהן דעם 20־סטען דיענסטאָג.

דעם 3־טען יוני זענען מיר שוין געגאַנגען ביי די ברעגען פון פראַנקרייך. נאָך פינף יאָהר יסורים האב איך זיך אומגעקעהרט צו זוכען דעם אמת. דער שרעקליכער חלום האָט זיך געענדיגט. איך האב געגלויבט אז מענשען וועלען זיך מודה זיין אין זייערע פעהלער, איך האב געוואַרט זיך זעהן מיט מיינע נאָהענטע, נאָך ווי האב איך געזעהן מיינע חברים, וועלכע עפענען מיר זייערע אָרעמס מיט טרעהרען אין די אויגען און דערמוּעלבען. טאָג האב איך געזעהן מיין טעות און דאָס האָט אויף מיר געמאכט דעם ערשטען טרויריגען, ביטערען איינדרוק.

דעם 30־טען פריה האָט דאָס שיף אראָבגעלאָזט דעם אַנקער און זיך געשטעלט. מען האָט מיר געזאָגט אַז מען וועט נאָך מיר שיקען אַ שיפל, נאר וואוהין דאָס שיפל וועט מיך פיהרען, האב איך ניט געוואוסט. פאַר דער גאַנצער צייט פון דער רייזע האט מען מיט מיר קיין איבריג וואָרט גערעדט אויסער דאָס נייטהיגסטע. עטליכע מאָל זענען צו „ספאקס" צוגעפאַהרען מענשען און זענען אוועק צוריק, אַ גאַנצען טאָג האט מען אומזיסט געוואַרט אויף דעם בעפעהל מען זאל צוקומען צום ברעג. עס איז נאַכט געוואָרען און עס האט אנגעהויבען געהן אַ רעגען. ווען עס איז שוין גאָר אין גאַנצען פינסטער געוואָרען, האָט מען מיר געזאָגט אז נאָך מיר וועט באלד קומען א דאמפּפשיף.

9 אַ זייגער פון אָווענד האט מען מיר איבערגעגעבען אַז דאָס שיפיל, וואָס דאַרף מיך אָבפיהרען צום דאמפּפער, איז שוין אונטען און דער לייטער איז אראָבגעלאָזט.

איבער דעם אונרוהיגען וועטער האט דאָס שיפיל ניט געקענט צוגעהן נאָהענט, עס האט געשפרונגען, איבער די גרויסע חוואַליעס,

וועלכע האבען עס אונטערגעוואָרפען. מיט פיעל מיהע האט מען געקענט געהן אויף דעם לייטער, אז מען זאָל די וואָג ניט פערלירען. איך האָב ניט געקענט אויסרעכנען מיין שפרונג אין שיפיל און האב זיך א שטארקען קלאפ געגעבען. דאָס שיפיל האָט זיך געריהרט אין א נוס רעגען. פון דער קעלט און נעטץ, פון אויפרעגונג און דעם וועהטאָג פון דעם שטאַרקען קלאפ, האב איך געחאפט א שטארקען פיבער און געהאַלטען אין איין ציטערן, עס האָט אין מיר געקלאפט איין צאָהן אין דעם אנדערן און מיט אלע קרעפטען האב איך זיך קוים איינגעהאלטען. נאָך דעם משוגע׳נעם איבערפאַהרען איבער די רעש׳ענדיגע חוואליעס זענען מיר ענדליך צוגעקומען צום דאַמפפער אויף וועלכען איך האב קוים געקענט ארויפגעהן ליידענדיג פון דעם קלאָפ אין די פיס. דאָ האט זיך אויך קיינער צו מיר ניט געווענדעט מיט קיין וואָרט. דער דאַמפפער האָט זיך געריהרט און האט זיך ווידער אָבגעשטעלט, ארום מיר איז געוועזען דאָסזעלבע שטילקייט. נאָך איינע אדער צוויי שעה ווארטענדיג האט מען מיר געזאגט, אז איך דאַרף זיך ווידער אראָבלאָזען אויף א שיפיל אום צוצופאהרען צום ברעג.

די נאַכט איז געוועזען פינסטער ווי פריהער, דער רעגען האט געגאָסען ווי מיט עמער, נאר דער ים איז געוועזען שטיל. איך האב פערשטאַנען אַז מיר זענען אין פאָרט. האלב דריי אין דער פריה זענען מיר געקומען אויפ׳ן ברעג. מען האט מיך אריינגעזעצט אין אַ קאַרעטע מיט א זשאנדארמסקען קאפיטאַן און מיט צוויי זשאַנדארען. צווישען צוויי שורות סאלדאַטען האָט מיך די קאַרעטע געבראַכט אויף דער סטאַנציע פון באַהנהויף. אויף דעם וואַגזאַל בין איך מיט די זעלבע בעגלייטער אריינגעגאנגען אין וואַגאָן און נאָך צוויי־דריי שעה רייזע האבען מיר זיך אָבגעשטעלט אויף א סטאַנציע. דאָ האָט ווידער געוואַרט אַ קאַרעטע, מיט וועלכער מיר זענען גיך געלאָפען איבער די גאַסען פון שטאָדט, דערנאָך זענען מיר אריינגעפאָהרען אין אַ הויף און ווען איך בין ארויסגעגאַנגען פון דער קאַרעטע, האָב איך זיך דערוואוסט אַז איך געפון זיך אין דער מיליטערישער טיורמע אין דער שטאָדט ר ע ן. עס איז געוועזען זעקס אַ זייגער אין דער פריה.

עס איז צו פערשטעהן מיין וואונדערונג, מיין טרויער, מיין אויסער זיך זיין פון אַזאַ אומקעהרען זיך אין מיין פאַטערלאַנד. דאָרט וואו איך האָב גערעכענט צו געפינען מענשען, וואָס זאלען זיך צוזאַמענעמען מיט איין צוועק צו קלארקייט און צום אמת מען זאָל מיך צווינגען אַז איך זאָל פערגעסען מיינע איבערגעלעבטע יסורים און שרעק פון דעם גרויסען פערברעכען, וואָס זיי האבען געטהון געגען מיר, האָב איך נור געפונען געזיכטער, וועלכע האָבען געקוקט אויף מיר מיט אַ חשד און פאָרגענומען געגען מיר שטרענגע מיטלען. צום גליק האב איך אין די לאַנגע טרויריגע חדשים פון מיין געפענגניש געקענט אויסארבייטען אין מיר קראפט זיך צו ראַנגלען מיט יסורים און פיין.

דאָס איז געוועזען דעם 1־טען יוני. 9 אין דער פריה האט מען מיר געזאגט אז אין עטליכע מינוט וועל איך זעהן מיין פרוי אין דעם צווייטען צימער פון מיר. אין דעם צימער ווי אין מיינעם איז דאָס פענסטער אויך געוועזען פערמאַכט מיט גראַטעס פון האלץ. נאר מען האָט געקענט זעהן וואָס טהוט זיך אויף דעם הויף. דאָרט איז געוועזען אַ טיש מיט שטוהלען. ווי קרעפטיג איך בין ניט געוועזען און ווי איך האב זיך געסטאַרעט געוועלטיגען איבער זיך, האָב איך זיך ביים ערשטען זיך זעהן מיט מיין פרוי ניט געקענט איינהאַלטען פון טרעהרען. זיי האבען זיך געגאָסען פון מיינע אויגען, וועלכע האָבען זיך שוין לאַנג אָבגעוועהנט פון וויינען.

דאס געפיהל, וואָס האט מיך און מיין פרוי ארומגעחאפט אין דער מינוט פון אונזער זעהען זיך, איז צו שטאַרק, מען זאל עס קענען ריכטיג איבערגעבען מיט מענשליכע ווערטער. אין דעם זעהען זיך איז געוועזען אלעס, זאָרג און פרייד, מיר האָבען זיך געסטאַרעט אויף אונזערע געזיכטער איבערצולייענען די אלע יסורים, וואָס מיר האָבען איבערגעלעבט זייט אונזער צושיידען, מיר האָבען געוואָלט ארויסזאָגען אַלעס, וואָס איז געוועזען צוגעקוועטשט, דערשטיקט אין אונז אזוי פיעל יאָהרען, נאר די ליפען האָבען זיך ניט געעפענט צו רעדען, מיר האָבען נור געקוקט איינע אויף די אַנדערע אין די אויגען, און אין די דאָזיגע בליקען האָבען מיר אריינגעלעגט די גאַנצע קראַפט פון אונזער ליעבע. דאָס וואָס איין אָפיציער איז געוועזען ביי אונזער זעהען זיך האָט אונז געשטערט. איך האב גאָר ניט געוואוסט פון אלעס, וואס איז פארגעקומען אין די פינף יאהר. איך בין געפאָהרען צוריק קיין פראנקרייך מיט פיעל גלויבען — פון דעם גלויבען האב איך שוין א סך פערלאָרען אין דער נאַכט פון מיין קומען קיין פראַנקרייך, איך האָב ניט געוואַגט פרעגען מיין טייערע פרוי, איך האָב ניט געוואָלט אָנטהון איהר קיין יסורים, איך האָב געוואוסט, אַז זי וויל בעסער אַז מיינע פערטהיידיגער זאלען מיר אליין אַלעס דערצעהלען.

דעם 3־טען יולי זענען געוועזען ביי מיר מיינע פערטהיידיגער ד ע מ א נ ז ש און ל א ב א ר י. איך האב זיך דעמאַנזשען געוואָרפע אויף דעם האַלז. ער האָט מיר פאָרגעשטעלט ל אַ ב אָ ר י, דעם זעלטענעם פערטהיידיגער פון דעם אמת, איך האָב איהם ארויסגעזאָגט מיין טיעפען דאַנק. דערנאָך האט דעמאַנזש אָנגעהויבען פון „א ביז ת״ מיך בעקאָנען מיט דעם „פראָצעס״. איך האָב געהערט האפענדיג דעם אָטהעם און מיין מוח האט צוביסליך אנגעהויבען צו בעגרייפען דאָס גאַנצע פערפלאָנטעניש פון מיין פראצעס. די ערשטע בעקאַנטשאַפט מיט דעם „פראָצעס״ האָט דערפולט לאַבאָרי. איך האב זיך דערוואוסט פון א לאַנג צעטעל נידערטרעכטיגקייטען, שווינדלעריי, פערברעכען, וואס איז אַלס געטהון געווארען מיט איין צוועק מיך צו בעשולדיגען.

איך האב זיך דערוואוסט ווענען די אויסגעקליבענע געצעהלטע מענשען מיט גרויסע הערצער, גרויסע כאַראקטערען, וועלכע האבען זיך מיט אזאַ העלדענטהום געוואָרפען זיך ראנגלען געגען ליגען און פאר די מענשליכע גערעכטיגקייט.

פאר מיר, וואָס איך האָב פון קיין זאך ניט געוואוסט, איז דאָס געווען אַ איבערקעהרעניש אין אלע מיינע געדאַנקען. די געשטאלטען פון פריהערדיגע נאטשאלניקעס האָבען איצטער ביי מיר אַנדערש אויסגעזעהן, איך בין ווי צומישט און טרויריג געוואָרען. איך האָב בעדויערט די ארמעע וועלכע איך האָב אַזוי ליעב געהאַט.

דערנאָך האב איך געזעהן מיין ברודער מַתִּתְיָהוּ, וועלכער האָט געגלויבט אין מיר פון דער ערשטער מינוט אָן, וועלכער האָט מיך, פערטהיידיגט אלע פינף יאָהר, וועלכער האָט בעוויזען אַ שענעם ביישפיעל פון ברידערליכער איבערגעבענקייט.

אויף דעם צווייטען טאָג, דעם 4־טען יולי האָבען מיר די אַדוואָקאַטען געגעבען אלע בעריכטען פון מיינע פראָצעסען אין 1898

יאהר, אלעס וואס איז דערנאך פארגעקומען אין פאלאטע און די דעבאטען אין קאסאציאנעס בית דין. איך האב זאלא׳ס פראצעס איבערגעלעזען ביי נאכט און האב זיך פון לעזען ניט געקענט אבדייסען. איך האב געזעהן ווי מען האט זאלא׳ן פעראורטהיילט דערפאר, וואס ער האט זיך געוואלט דערשלאגען נור צום אמת, דערפאר וואס ער האט גערעדט אמת. איך האב איבערגעלעזען די פאלשע שבועה פון בואדעפערן. נאר ביי דעם האט זיך מיין טרויער פערגרעסערט זעהענדיג ווי מענשען זענען פערבלענדעט געווארען, אנלעזענדיג זיך אלע אונריכטיגקייטען געגען דעם אמת. א טיעפעס געפיהל פון דאנקבארקייט און בעוואונדערונג האט זיך אין מיין הארץ אויפגעהויבען צו די וועלכע האבען זיך מיט בריה־שאפט געווארפען אין דער מלחמה פאר דעם אמת, וואס ער איז פון תמיד אן דער פונדאמענט פון דעם מענשליכען לעבען. דערנאך האב איך איבערגעלעזען די זעלטענע ווערטער פון ה׳ מארנאר, וועלכען איך האב שטענדיג געשעצט אלס בעריהמטען אדוואקאט. איצט איז ער אין מיינע אויגען נאך גרעסער געווארען.

אין דער צייט האב איך פין פראנקרייך, פון אייראפא און פון דער גאצער וועלט בעקומען טויזענדער בריעף פון בעקאנטע, פריינד און גאר אומבעקאנטע; איך בין ניט בכח געוועזען צו ענטפערען אויף יעדען בריעף, נאר דא וויל איך זאגען ווי דאס מיטפיהלען אין די בריעף האט מיך גערירט ביז צום הארץ און מיין אויסגעמוטשעטע נשמה צוגעגעבען א סך קרעפטען.

איך האב זעהר פיעל געליטען פין איבערגעביטענעם קלימאט און ניט קוקענדיג וואס עס איז זומער, האב איך זיך געמוזט אנטהון אין ווארמע קליידער, ווייל די גאנצע צייט איז מיר קאלט געוועזען.

אין די לעצטע טעג פין חודש יולי בין איך קראנק געווארען אויף א שטארקען פיבער, און האב זעהר פיעל געליטען פון דעם מאגען. איך האב זיך געלעגט אין בעט, נאר אראנק וואס מען האט מיך ענערגיש געהיילט, בין איך ניך פון בעט אויפגעשטאנען.

מיין פראצעס אין רען איז געוועזען בעשטימט אויף דעם 9־טען אויגוסט. איך האב קוים געקענט געוועלטיגען איבער מיינע נערוועון פון אונגעדולדקייט, וועלכע האט זיך נאך פערגרעסערט, דערמאנענדיג זיך אין מיין פרוי וועלכע איז שוין געוועזען אויסגעמוטשעט פון אויפרעגונג. אוי, ווי האבען מיר שוין געוואלט איין ענדע! איך האב געברענט מיט אונגעדולד זעהן מיינע טייערע ליעבע קינדערליך, וועלכע האבען ביז איצט געלעבט ניט וויסענדיג פין קיין זאך, איך האב היים געוואלט מיט זיי און מיט מיין פרוי, ענדליך פערזוכען די פאמיליענרוה, פערגעסען די פערגאנגענע יסורים און אנהויבען א ניי לעבען.

איך וועל דא ניט דערצעהלען אלעס וועגען דעם אין רען. ניט קוקענדיג אויף די פיעל בעווייזע, געגען דעם אמת און געגען די געזעצען בין איך פעראורטהיילט געווארען.

צוויי שטימען האט מען געגעבען פאר מיר, צוויי געוויסענס האבען זיך אנגערופען פאר דעם אמת.

אויף דעם צווייטען טאג האב איך אנגעשריבען א ביטע, מען זאל איבערקוקען מיין פראצעס, חאטש איך האב דערויף ניט ארויפגעלעגט קיין גרויסע האפנונגען. איך האב געוואלט געהן נאך ווייטער— אין קאסאציאנעס בית דין, מען זאל ענדיגען דאס, וואס זיי האבען אנגעהויבען צוליעב דעם אמת און גערעכטיגקייט. נאר איך האב דערויף ניט געהאט קיין אורזאכען, ווייל לויט דעם געזעטץ פון 1895 דארף מען דערצו האבען א וואסער עס איז נייעם פאקט, אדער א בעווייז אז עס איז געוועזען פאלשע עדות.

מיין איינגעבען די אפעליאציע האט מיר נור גענעבען די מעגליכקייט, איך זאל געווינען די צייט. איך האב די אפעלאציע אונטערגעשריעבען דעם 9־טען סעפטעמבער. דעם 12־טען זעקס א זייגער אין דער פריה איז מיין ברידער מתתיהו געוועזען ביי מיר. ער האט בעקומען איין ערלויבניש פין קריגס־מיניסטער געגעראל גאליפע, מיך זעהן אין מיין קאמער אהן עדות. מיר האט מען פארגעלעגט׳ מען זאל מיר מוהל זיין, נור מיט דעם תנאי איך זאל צוריקנעמען מיין אפעלאציע. חאטש איך האב קיין גוטע רעזולטאטען ניט געקענט ערווארטען פון מיין אפעליאציע, נאר פונדעסטוועגען האב איך זיך געקווענקעלט זי צו נעמען צוריק, ווייל איך האב ניט געברויכט נעמען מיין פרייהייט אלס נדבה, אבער פון דער צווייטער זייט, האט מיין ברודער מיר דערוויזען, אז מיין שוואך געזונד וועט לאנג ניט קענען איבערטראגען דאס לאנגע ראנגלען זיך ביי אזעלכע בעדינגונגען, אין וועלכע איך געפין זיך איצטער, און אז מיין פרייהייט וועט מיר געבען מעהר מעגליכקייט צו דערוויזען דעם אמת.

איך האב זיך דערמאנט די יסורים, וואס מיין פרוי און מיינע קרובים ליידען איבער, איך האב זיך דערמאנט אן מיינע קינדער, וועלכע איך האב נאך ביז איצט ניט געזעהן, און דער געדאנק האט מיך ניט אבגעלאזען זייט איך בין אוועק פון פראנקרייך.

איך בין בעשטאנען צוריק צונעהמען מיין אפעלאציע און פערשטעהט זיך, אז איך האב זיך פעסט בעשלאסען דורכאויס צו פערלאנגען, מען זאל איבערקוקען מיין פראצעס אין רען.

אין דעם טאג פון מיין בעפרייען האב איך אנגעשריעבען די דאזיגע בעמערקונג:

„די רעפובליקאנישע רעגירונג האט מיר אומגעקעהרט די פרייהייט, זי איז אבער ביי מיר גאר נישט אהן מיין עהרע. איך וועל „איצטער אהן א אויפהער ארבייטען, אז מען זאל מיין פראצעס איבער„קוקען און אז מען זאל פערדעכטען דעם פעהלער, וועלכען מען האט „געגען מיר בעגאנגען. איך וויל אז גאנץ פראנקרייך זאל פון א „לעצטען משפט וויסען, אז איך בין אונשולדיג. מיין הארץ וועט נור „דאן קלאפען גרינג און פריי, ווען עס וועט ניט זיין קיין איינציגער „פראנצויז, וואס זאל רעכענען מיך פאר שולדיג אין א פערברעכען, וואס איין אנדערער האט געטהון.“

N. N.

נדבות:

פיר די בריסקער נשרפים: אויס אוורוטשי פון ה׳ אלי. בירינבערג 1 רו״כ, ה׳ שבתי בירגער און פסח זילבערבראנד צו 50 קאפ. פרוי חנה פעל 30 קאפ., ה׳ משה זילבערבראנד 25 קאפ., ה״ה ליב פורטער, בוניע קרייזמאן, יעקב־ליב קאפער צו 15 קאפ., ה״ה דוב קאמעניעצקי, אייזיק ראזענשטיין, צבי דארפמאן, נח פעלדמאן, אפרים וויסבלאט, נחום בארינהאלץ און נאך איינינע מענשען יעדער צו 10 קאפ., ה׳ זאב גרוזמאן 5 קאפ. צוזאמען 5 רו״כ.

Verlag „Achiasaf“. Verantwortlicher Red. M. Berkowicz. — Herausgeber u. Buchdrucker Josef Fischer Krakau.

נ ד ב ו ת :

פיר די הונגערינע אין בעסעראביען:

אוים קאראטש (קורסקער גוב.) דורך די ה"ה שו"ב א. זעלניקאוו און א. דוואַרקין :

ה' הייקין 1 רו"כ ; ה"ה ליב ראסקין, א. דוואַרקין, מרדכי שקאל־ניק, אהרן העססען, מרת מאסיע צעלניקאוו, מ' אסתר ג. ראזענבוים, מ' צירל שאפיר — צו 50 קאפ. ; ה' זלמן שקייראוו 45 קאפ. ; ה' קאצע־נעלבאגען, פריילין שרה שמושקאוויץ און פריילין חיי פריידע דאלגין — צו 25 קאפ. ; פרל ארלאוו — 30 קאפ. ; מרת וויינשילבליט 20 קאפ. ; נדבות קטנות — 20 קאפ. ס"ה, נאך אבצוג פארטא, 6.25 רו"כ.

בריעפקאסטען דער אדמיניסטראציאן.

ה' לערנער יערינעץ : א) דעם קונטרס האבען מיר אייך ארויסגעשיקט. ב) די ספרים „פניני שד"ל" און „מלאכות פילון" פעהלען אונז לע"ע. ג) „דער יוד" ווערט פינקטליך צושיקט יעדע וואך. און — אויף דער פיערטע קשיא איז דא דער בעוואוסטע תירוץ פון דער הגדה.

ארבייטער-ביבליאטעק — אלעקסאנדעראווסק : מיר האבען אייך ארויס־געשיקט די בלעטער פון 1 אפריל אן ; דען 1 אויגוסט האט איהר צוצושיקען נאך 2 ר"כ ביז ענדע יאהר.

ה' זאווידאוויץ — מאקאראוו : די „וועלטגעשיכטע" יעבען מיר נישט, ווי איהר מיינט, אלס „תשורה", לגמרי אהן געלד, דען דאס וואלט אונז צו טייער געקאסט, נאר מיר גיעבען די אבאנענטען פון „יוד" 4 בענדער פיר 1 ר"כ (מיט פארטא 1 50).

ה' גאלדבערג-ליבוי : מיר פערשטעהען נישט גענוי וועלכעס ליעד אייך פעהלט. שרייט דייטליך. — „Die Welt" קאסט 7 ר"כ יעהרליך. — דרייפוסעס בוך האבען מיר נישט.

ה' שיינמאן-קאזלאוו : די נו' 1 פעהלט

ה' שטיין-נא ואסעליץ : געבונדען וועט אייך קאסטען 2.80 מיט פארטא אונגעבונ ען — 2 30. איין קאטאלאג שיקען מיר אייך. —

ה' ריווין-אסיפאוויצי : דאס בילד האט אונז פערפעהלט.

ה' אייזענשטאדט-קרעמענצוג : דער גאנצער יאהרגאנג וועט אייך קאסטען 4.50 ר' מיט פארטא. —

מ' קיילע פ—צאריצין : די געשיכטע אויף „עברי-דייטש" — קאנט איהר בײ אונז קריגען, נאר „צי וועט דאס אייך זיין אינטערעסנע צו לייענען" — דאס קענען מיר אייך ניט זאגען, געוויינליך צו „צאינה וראינה" קומט דאס ניט.

ה' ש. ביכאווסקי-אונעצי : די נומערן זיינען דא ; עס קאסט 15 ק' א נומר.

ה' מענדעלצוויג-לוקאוו : מיר האבען אייך די נומערן 18 17 16 זיבער געשיקט און 2 מאהל קענען מיר נישט שיקען.

איבריגענס אויב ה' לאטער"מ, ווי איהר שרייבט, האט געקריגען אייערע נומערן — פאר וואס זאל ער אייך ניט אבגעבען ?

ה' פעלדמאן פעטאראוועראווקא : די נומערן פון 1899 יאהר וועלען אייך קאסטען 3.50 ר"כ.

ה' ישראל ק-צן אין ווישנ-ץ : „איין סך אדרעסען" שרייבען מיר טאקע פונדעסטוועגען אוואו מען קויפט „רעוואלווערען" ווייסען מיר ניכט.

ה' בונם זילבערק"ל, אין ט-ף : מיר דאנקען אייך זעהר פאר אייערע „קאמפלימענטען" : מיר סטארען זיך טאקי אימער און אימער דאס בלאט צו פערבעסערען.

Варшавская агентура ...

„Ле Дернiеръ Картушъ"

требовать исключительно гильзъ а также папиросныхъ книжекъ изъ настоящей французской бумаги „Ле Дернiеръ Картушъ"

Бумажка эта признана Химич. Лабератр. Варшав. Импер. Университета САМОЮ ЛУЧШЕЮ.

Образцы бумажки разныхъ сортовъ высылаетъ безплатно.

ТОРГОВЫЙ ДОМЪ

Д. ЗИЛБЕРЛЯСТЪ

въ ВАРШАВѢ

Граничная улица № 6.

אויפמערקזאם ! ! !

איך לערען בריעפליך אויך פערזענליך כעמישע ארטיקלען מיט וועלכע פון יעדער פון זיי קען מען פיין עקסעס־טירען, פארערט גאנץ ווייניג קאפי־טאל : אויך גיב איך איין אנענטורע פון א וויכטיג ארטיקעל, אייגענע פאב־ריקאציאן מיט זעהר גוטע קאנדיציעס. אנטווארט מיט רעטור פאסט.

Варшава, И. Матузону, Дѣльная 18.

АГЕНТЫ

повсемѣстно нужны.

КНИЖНЫЙ МАГАЗИНЪ

М. С. Козмана въ Одессу.

אהוב את המלאכה

אלע סארטען שפיגעל - מא־כען גרינדליך לערנט אויס דורך בריעפע

דער 25 יעהריגער פראקטיקאנט אין די שפיגעלפאבריקאציאן

Юдка Вейнблятъ

Варшава, Слизская 22.

נײ ערעפענטע אידישע קאנדיטאריי פון

גאַבריעל קאטליצקי,

ווארשא. נ: וואליפקי 8.

(„האטעל ראססיא")

נעהמט אויף בעשטעלונגען אויף צוקער־געבעקס, קאנפעקטען, מאראזעננאַ טארטען, צעקאלאדען, קרעמען א. ז. וו. אויף האכצייטען און בעלער היער און אויך ארויסצושיקען אויף דער פראווינץ

צו מעסיגע פרייזען.

ס׳איז ארויס פון דרוק א נייער בוך

די קליידער פארבעריי און כעמישע וואשעריי

פון שאול שפירא

מיט 4 ריסונקעס און 54 געפארבטע פראבעס.

פרייז 2.50 ר. מיט פארטא 2.75 ר.

צו בעציהען דורך יעדער בוכהאנדלונג אדער פון פערפאסער

Ш. М. Шапиро Бѣлостокъ

почтовый ящикъ 75.

אין בוך זענען בעשריעבען אין א גאנץ גרינגען זארגאן די בעסטע מעטהאדעס, אלטע און נייעסטע, פום פארבען פון וואלענע, האלב וואלענע, זיידענע און האלבזיידענע קליידער און אלע נייטהיגע קאלירען, זאוויע די כעמישע וואשעריי און פלעקענרייניגונג.

פראספעקט ווירר אויף ווינש אומזיסט צוגעשיקט

צוקערניע ש. שפינעלגלאז

ווארשא, נאלעווקי Nr. 10

(פארמאלס איגעלזאהן). וועלבע עקזיסטירט זייט 18 יאהר. פון דער צייט און זייט איך האב זי איבערגע־נומען אונטער מיינע אויפזיכט האב איך פיעל פערבעסערונגען איינגעאר־רענט. ריין, כשר, ביליג. בעשטעלונ־גען ווערען פינקטליך אויסגעפיהרט, היער און אויף דער פראווינץ. פיעלע ראנקען בריעפליך אויך מינדליך.

די צוקערניע בעזיצט 24 צייטונגען צום לעזען.

ה ע ב ר י

בית ספר לנערים

של א. ליבושיצקי

WARSCHAU

Nowolipie 15/9.

!!! ВНИМАНІЮ ДАМЪ !!!

Контора модныхъ журналовъ и выкроекъ

Подписка, продажа и высылка отдѣльн. нумерами всевозможныхъ заграничныхъ модныхъ журналовъ. Каталоги по требованію.

Я. А. Пожарикъ, Варшава, Долгая 37.

In unserem Verlage erschien:

JUDA

Gesänge von Börries Freiherrn von Münchhausen.

mit Zeichnungen von E. M. Lilien.

Preis in Original-Einband M. 8. — Netto Rubel 4.

Zu beziehen durch:

Verlag „ACHIASAF", WARSCHAU.

F. A. LATTMANN Verlag, GOSLAR.

מכ"ע **"הדור"** המו"ל:

יוצא אחת בשבוע חברת "אחיאסף".

הדור יגיד משפטו במתינות ובדברים ברורים על כל השאלות המתעוררות בחיים ובחברה ויספר כל מעשה חשוב הנעשה במשך השבוע בישראל ובעמים.

עד כה השתתפו בעבודתם ב"הדור" הסופרים האלה, ה"ה:

אחד העם	הורוויץ מ. מ.	נאמבערג ח. ד.
אפרתי	הירשענביין פרץ	פרץ י. ל.
איברהים	הופנשטיין א.	פויסט יואל
אומנסקי	זעצער ש. צ.	פרישמאן דוד
איש שלום	טהאן יהושע, ד"ר	ציטלין ה"ל
ברנפלד ש. ד"ר	טביוב י"ח	קלויזנר יוסף
בריינין ר.	טשרניחובסקי שאול	קאנטאר ל. ד"ר
ביאליק ח. נ.	טריוואש י. א.	ראבינאוויץ ש. פ.
ברשדסקי י.	לזר ברנר	ראבינאוויץ א. ז.
בוקי בן יגלי	ליודוויפול א.	רחלין אליהו חיים
ברוכוביץ י. ל.	לירש איגן	שמריהו הלוי ד"ר
בן ציון, ש.	לאנדוי פינחס ד"ר	שלום-עליכם
גנעסין י. נ.	ליליענבלום משה ליב	שולמאן א.
גזר.	מרדכי בן הלל הכהן	שטיינבערג י.
דאריצקי מ. מ.	ניימארק ד. ד"ר	ועוד.

הננו מזכירים לכל הותמינו וסוכנינו, אשר לא חדשו עוד חתימתם לרבע השני, כי ימהרו לשלוח כסף החתימה למען שלא יהיה הפסק במשלוח העלים.

תנאי ההתימה:

לשנה: 6 רו"כ, לחצי שנה 3 רו"כ, לרבע שנה 1,50 רו"כ. באוסטריה-אונגריה: לשנה 14 כראנען, לחצי שנה 7 קראנען, לרבע שנה 3,50 קר'; באשכנז לשנה 12 מארק. באנגליה לשנה 12 שילליגג. בשאר ארצות 17 פרנק, בארץ ישראל לשנה 15 פרנק, לחצי שנה חצי המחיר.

להותמים על מכ"ע "הדור" ו"השלה" ביחד יוזל המחיר בשני רו"כ וישלמו: לשנה 10 רו"כ, לחצי שנה 5 רו"כ, לרבע שנה 2,50 רו"כ. גליונות למבחן לא ישולחו.

פרוספקטים ישלחו הנם לכל דורש.

Изд. „Ахіасафъ", Варшава. | Verlag „Achiasaf", Warschau

Administration „HADOR" Krakau, Gertrudy 16. :בהו"ל

תעשה מלאכה

האמת והצדק נתן לכתוב ולהודיע בשער בת רבים, איך שמכיר ויודע אני מאז כן עתה את המשכיל ה' יעקב רעזניק נ"י, המורה איזה מלאכות "החימיה" ע"י מכתבים או פא"פ, וכי נאמן רוח הוא להיות מלמד להועיל בלי עול ומרמה ולא יצא מתחת ידו דבר שאינו מתוקן. ולראיה באתי עה"ח יום שהוכפל בו כי טוב לסדר: ולהורות נתן בלבו שנת התרס"א. נאום יחיאל מיכל ראבינאוויץ חוב"ק רובליא (מקום החותם).

פראספעקט ישולה לכל דורש בעד מארקע בת שבע.

השטר למוד משולש תחת ידי הרב דפה.

Рѣзнику Я. Давидъ Городокъ Минск. губ. :אדרסתי

י. ל. פרץ'ס שריפטען

אין אריגינעלען פראכט איינבאנד

די בוכבינדעריי פון א. קאמען ווארשא, אונטער פירמא "טרוד" (סאלנא נו' 10) האט פערפערטיגט ספעציעל פאר די יובילעאומס-אויסגאבע פון "פרץ'ס שריפטען" איין פראכטפאלען און רעיעלען איינבאנד אין ענגלישע ליינוואנד מיט גאלד געפרעסטען בילד פון פערפאסער. און כדי אז יעדער זאל קענען קויפען די "שריפטען" געבונדען איז געשטעלט דארויף איין בילינגער פרייז פון 50 קאפ'.

די "שריפטען פרץ'ס" קאסטען געבונדען מיט פארטא 2,50 ר'. פרייז פון דעקעל — 30 ק' אויסער פארטא. צו בעקומען ביי:

Я. Днпезонъ
Варшава, Милая 7.

Изд. „Ахіасафъ"
Варшава.

מי שיש לו למכור

"השלה" כרך ג' III וכרך ה' V.

יפנה אלינו ונשלם לו מהירו.

חברת אחיאסף.

לבית מסחר הספרים של חברת "אחיאסף"

נכנסו הספרים החדשים האלה:

עלי חמד, סמולנסקין —·50

הירושה, סמולנסקין 3·—

די אלטע מעשה און א נאכט אין צרות, מענדעלי מוכר ספרים —·30

געשיכטע פון דער מענשליכער ענטוויקעלונג, פ. שטרייסלער —·25

דער בלינדער מוזיקאנט, קאראלענקא —·35

דאס ווינשפינגעריל, מענדעלי מו"ס —·40

סטעמפעניו, א ראמאן אויס דעם יודישען לעבען, שלום עליכם —·40

קאלומבוס, די ענטדעקונג פון אמעריקא, הארקאווי —·10

שטיינער וואס פאלען פון הימעל, א פאפולערע ערקלערונג איבער מעטעאריטען א. ז. וו., פייגענבוים —·10

Juda, Gesänge von Börries v. Münchhausen, mit Zeichnungen von E. M. Lilien (עיין הבקרת עליו מאת פאביום שאך ב"יוד" נו' 12) מכורך הדר אריגינעל 4·50

Der Talmud, sein Wesen, seine Bedeutung und seine Geschichte, bearbeitet von Dr. S. Bernfeld —·60

Изд. „Ахіасафъ", Варшава.

Verlag „ACHIASAF", Warschau.